

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

A.W. Vos, Lisse

Denken en doen

Efese 4:17-24

vs. 17 „...zoals de heidenen wandelen in de ijdelheid van hun *denken*...”

vs. 23 „...gij wordt verjongd door de geest van uw *denken*...”

Het is opmerkelijk hoe in de Schrift en in het bijzonder door de apostel Paulus telkens een direkt verband gelegd wordt tussen ons denken en ons gedrag, tussen kennis en praktijk, tussen leer en leven. Het één is ondenkbaar en onbestaanbaar zonder het ander. Wij moeten deze bijbelse benadering ons beslist eigen maken, want anders raken wij als kerk en als gelovige in deze wereld subiet uit de koers. De profeet Hosea moest al waarschuwen: „Mijn volk gaat te gronde door het gebrek aan kennis”. In Efese 4 treft ons voortdurend die tweeeenheid van denken en doen. Zowel positief als negatief. Door de leegte van hun denken gaan de heidenen te gronde; door de nieuwe geest van hun denken worden de christenen verjongd.

Besmettelijke levensstijl

Om de jonge christenen te wapenen tegen de besmettelijke levensstijl van het heidendom, wijst de apostel hen op het grote belang van een gezond, christelijk denken. De eerste stap in zijn betoog is een vlijmscherpe analyse van de heidense, Romeins-Griekse samenleving. Paulus neemt bepaald geen blad voor de mond. Hun verstand is verduisterd, hun hart is verhard, ze zijn van het leven van God vervreemd, ze zijn afgestompt, ze laten zich volledig gaan in puur egoïsme en smeerlapperij. Mijn eerste reactie: is dit niet wat overdreven. Was het echt zo erg? En als dat waar is, dan komt het „gij geheel anders” van vs. 20 wat potsierlijk over. En op hoeveel 'heidene' en ongelovigen is met dit vergelijkingsmateriaal het 'geheel anders' niet evenzeer van toepassing zonder dat zij Christus kennen?! Schiet de apostel met zijn inktzwarte typering van het heidendom zijn doel niet voorbij? Toch, bij nader inzien kwam ik onder de indruk van Paulus' analyse. Nee, uiteraard bedoelt Paulus niet dat elke niet-christen feitelijk leeft als een beest. Er zijn heidenen met een hoogstaande moraal en een verheven levensstijl. Zij tonen dat het werk der wet in hun harten geschreven is (Rom. 2:15). Maar Paulus laat hier het eindstation zien waar een samenleving

zonder de levende God uiteindelijk terechtkomt. Hoe goed een mens ook individueel mag leven – zonder de levende God te kennen en te dienen bevindt hij zich op het spoor richting verderf.

Overigens was op veel plaatsen dat eindstation praktisch al bereikt. De Grieks-Romeinse cultuur liep op zijn einde en dat was heel letterlijk het verderf dat Paulus hier en ook in Rom. 1 tekent. (Het einde overigens van elke cultuur zonder God!) Walgelijke rijkdom naast schrijnende armoede, wreedheid en sensatie in de arena's, corruptie in de politiek, vermenging van godsdienst en (perverse) sex. Paulus moet de christenen waarschuwen om zich radikaal van deze levensstijl te distantiëren. Hij MOET waarschuwen omdat de levensstijl van een samenleving die vrijwel zijn eindstation heeft bereikt, bijzonder besmettelijk is. Besmettelijk vanwege het onafgebroken appèl op de zinnen. De permanente oproep om de lusten te bevredigen. Om schaamteloos te genieten.

Zeepbel

De messcherpe analyse van de apostel is: de bonte, opdringerige, spetterende, agressieve BUITENKANT van deze levensstijl is omgekeerd evenredig met de loze BINNENKANT. Deze heidenen wandelen immers in de „ijdelheid van hun denken”. Hun denken en dat is hun mentaliteit, hun levensvisie, hun verstand en hun hart (vs. 18) is helemaal gericht op het... NIETS! Zo bont van buiten, zo leeg van binnen. Het ijdele, het niets, zo worden in de Schrift de afgoden genoemd. 'Nietsen'. Geld, macht, wetenschap, een mooi lichaam, ze beloven zo veel. Maar wie het daarin zoekt, het daarvan verwacht komt uit in de gierende leegte, de walging, de desillusie. Het is een denken waarin je al meer gevangen raakt. Er treedt een proces op van verstandsverduistering, verharding en verdooving (vs. 18v.). De enige uitweg is nog meer prikkels, nog meer consumptie, nog meer genot (vs. 19). Een vicieuze cirkel. Want een leven dat van de levende God vervreemd is en zo de werkelijke vervulling mist, blijft naar bevrediging snakken. Elke surrogaat-

bevrediging wakkert de begeerte aan. Zo'n samenleving vertoont het beeld van een zeepbel: hoe bonter en indrukwekkender van buiten, des te leger van binnen. De geestelijke en morele hypotheek op de toekomst groeit ongeremd door. Als die buitenkant wordt doorgeprikt, blijft er dan ook niets over. „En zijn val was groot.”

Onze wereld

De overeenkomst van het heidendom in de visie van de apostel met onze westerse samenleving is frappant en huiveringwekkend. Op de televisie, in de tijdschriften, de reclame, de videoclips – één massaal bombardement op onze zintuigen. Een aanhoudende prikkel tot schaamteloos genieten, hetzij verfijnd, hetzij grof en banaal. „Je bent jong en je wilt wat.” Dat woord van Paulus „gretig winst

36e jaargang – nr. 19
11 september 1992

In dit nummer

- 335 H. de Jong
Iets over de kleine oekumene
- 338 G. v.d. Brink
Ethische vragen (2)
- 340 P.J. van Kampen
'Evangelicos' in Latijns Amerika
- 341 A. Troost
Hoofkenmerk van de scholastiek en een belangrijke bijkomstigheid
- 348 J.H. Klein
Christus in het kerklied (5, slot)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 63,- per jaar of f 35,- per half jaar.
Voor studenten f 51,- per jaar.
Buitenland f 89,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druck

'Steenbergen', Zeist.

slaan uit allerlei onreinheid": een rake typering van veel STER-reclames en van commerciële zenders. Van buiten flitsend, aantrekkelijk, veelbelovend, van binnen afschuwelijk leeg. Nep. Ongebreideld produceren en consumeren. Behoeften kweken en bevredigen. Een economie van het 'nooit genoeg'. Dat is toch onze samenleving! De apostel heeft die al raak beschreven. Maar dan naderen ook wij het eindstation. De stank van het verderf ruiken we toch al? Ons leefmilieu raakt in meer dan één opzicht vervuild. Gedurende mijn jaar als legerpredikant ben ik erg geschrokken toen ik ontdekte hoeveel jonge levens al door het verderf en de 'begeerten der misleiding' aangetast waren. Hoe 'leeg' het denken was van velen die de maatschappij van morgen moeten vormen. Ontwikkelde jongens met een prachtige carrière in het verschiets. Gecultiveerd. Maar zo 'leeg' in hun denken. Zo gefixeerd op de 'kick' van het snelle leven, van het schaamteloos genieten.

Of compleet afgezakte types bij wie je tijdens het gesprek tot de afschuwelijke conclusie kwam dat zij op niets meer aan te spreken waren, je keek als het ware in een lege huls. Wat lekker is, is goed, wat moeilijk is, is slecht. Meer niet. Geen waarden, geen idealen. Leeg.

Wapenen

In deze samenleving leven wij, groeien onze kinderen op. Onder dat massale bombardement op onze zintuigen. Als we ons en onze kinderen daartegen niet wapenen, worden we onweerstaanbaar meegezogen. Tot zijn grote zorg ziet de apostel de christenen flirten met deze levensstijl. Bewust of onbewust eten zij van twee walletjes: in God geloven denken zij te kunnen combineren met die heidense levensstijl. Paulus weet dat dit niet kan. Hij weet ook dat met die heidense levensstijl dat ijdele denken meekomt, waardoor een mens langzaam maar zeker van het leven van God vervreemdtd. De route is ook vice versa. Ook van doen naar denken. Het proces van verduistering, vervreemding, verharding en verdoving komt weer op gang. Wie de oude mens met zijn praktijken weer aantrekt, gaat met die oude mens verloren, omdat die oude mens door de misleiding, ja, door de Misleider onweerstaanbaar bij de levende God vandaan en naar het verderf toe getrokken wordt.

Met zijn woord van vs. 20 „Gij geheel anders; gij hebt Christus leren kennen" schudt hij de langzaam induttende christenen wakker. Hun slaap zou dodelijk zijn. Letterlijk zegt de apostel: „maar zó hebben jullie Christus niet geleerd". En ik denk dat Paulus dat zo bedoelt: Christus is niet alleen gekomen als Heer en Verlosser voor jullie binnenkant, jullie innerlijk geloofsleven – zo hebben jullie hem toch niet leren kennen! – nee, Hij is als

Heer en Verlosser gekomen voor het totale leven, voor binnenkant en buitenkant. Ook voor jullie levensstijl. Die twee zijn in Zijn reddingswerk één en dáárom ook niet te scheiden.

Christus leren

En dan is het opmerkelijk hoe Paulus de christen sterk wil maken en wil wapenen door kennis, door het 'leren' van Christus. Het lege denken is de drijfkracht achter het heidense leven. Het nieuwe denken moet de drijfkracht achter het christelijke leven zijn. Daardoor kan en moet de heidense levensstijl getrotseerd worden. Een denken dat vernieuwd wordt, dat 'geest' dat wil zeggen: 'kracht' krijgt, wanneer het zich oriënteert op en vervuld wordt door Christus. Hier staat 'geest' tegenover 'ijdel'.

Persoonlijk kennen

Die 'kennis' heeft duidelijk twee kanten.

In de eerste plaats zegt Paulus: „jullie hebben Hem gehoord". Dit betekent persoonlijke, existentiële kennis van Christus. Wij hebben in het Evangelie dat ons verteld is, meer gehoord dan een verhaal, een leer, we hebben de stem van de Goede Herder gehoord. We hebben met een niet te beredeneren zekerheid geweten: Hij is het!, Hij heeft woorden van eeuwig leven, Hij is de Weg, de Waarheid en het Leven. Hem persoonlijk kennen. Het wonder van de Heilige Geest die de vonk kan laten overspringen in het meest verharde hart. „Ontwaak, gij die slaapt en sta op uit de doden."

De feiten weten

Vervolgens zegt Paulus: in Hem zijn jullie onderwezen. De kennis van Christus heeft naast een existentiële kant ook een 'weet'-kant. Paulus spreekt van de 'waarheid in Jezus'. Niet toevallig noemt de apostel de Here hier enkel met zijn menselijke naam. De Christelijke leer is niet een hoogdravende filosofie die de gewone man ver boven de pet gaat. Nee, dit onderwijs, deze studie is weggelegd en een 'must' voor elke christen. Want het gaat om de waarheid in Jezus. Het gaat om de wapenfeiten van onze Here. Om wat Hij in ruimte en tijd hier op aarde gedaan heeft. Zijn kruisdood, Zijn opstanding, Zijn hemelvaart. Weten wat de feiten zijn, weten wat die feiten betekenen.

In de verzen 22 en 24 laat Paulus feit en betekenis vrijwel samenvallen. Want voor wie bij Christus hoort door doop, geloof en wedergeboorte, is de waarheid van Jezus zijn of haar persoonlijke waarheid geworden. De Christen moet weten dat op Golgotha Jezus heeft afgerekend met de 'oude mens'. Die oude manier van leven, hopeloos vastgeketend aan de begeerten der misleiding, reddeloos op weg naar het verderf, heeft de Here met zijn dood gedood. De Christen moet weten dat deze waarheid nu ook zijn waarheid is geworden. Door doop, geloof en weder-

geboorte heeft hij de oude mens afgelegd. Vergelijk het met een dwangbuis waaraan een ketting zit. Jezus heeft alle riemen losgemaakt. We kunnen die dwangbuis van ons afschudden. Dat moeten we weten om het vervolgens ook te dóen!

En tegelijk moet de Christen weten dat Jezus in de opstanding de 'Nieuwe Mens' aan het licht heeft gebracht. Een nieuwe schepping van God. Het verloren gegane 'beeld van God' méér dan hersteld.

De Christen moet weten dat deze waarheid nu ook zijn waarheid is geworden. Door doop, geloof en wedergeboorte heeft hij de nieuwe mens aangedaan. Gloednieuwe kleren. Door Jezus beschikbaar gesteld. We kunnen op een nieuwe manier gaan leven. Dat moeten we weten om het vervolgens ook te doen!

Wat is deze kennis belangrijk.

Wéét wie je bent in Jezus Christus.
Wéés dan ook wie je bent in Hem.

Alleen zo ontkomen wij aan het verderf dat door de begeerte in de wereld heerst.

Door echt vernieuwd te worden door de geest van ons denken.

Denken en doen!

In de komende nummers (o.a.):

Cor de Boer, Vakantie-bijbelschool
D. Holwerda, Drie Oudtestamentische sleutels op sloten van het boek Openbaring

G.L. Born, Ethische vragen

H. Smit, Beknopte Gereformeerde Dogmatiek (bespreking van het gelijknamige boek van prof.dr. J. van Genderen en prof.dr. W.H. Velema)

W. Smouter, Wie diaken wil zijn, moet discipel worden

H. de Jong, Zeist

Iets over de kleine oekumene

Het viel wel een beetje ongelukkig dat de Christelijke Gereformeerde ds. J.H. Velema zijn scherpe uitlatingen naar de Vrijgemaakte en de Nederlands Gereformeerden toe juist een kleine week vóór de samenkomst van het Gereformeerd Appél deed. Het Gereformeerd Appél dat immers meer schot wil zien in de kerkelijke eenheid van de zogenaamde 'Kleine Oekumene' en daartoe een gebedssamenkomst op 29 augustus in Amersfoort had georganiseerd. Hij gooide zo wel een gedachte steen in die vijver. Daar zal hij wel geen erg in gehad hebben. Er werd trouwens op die bijeenkomst op zijn opmerkingen zeer zachtmoedig gereageerd. Vriendelijk maar ter zake zei de heer Koole (CGK) – en hij bedoelde natuurlijk niet alléén ds. Velema! – dat we aan uitspraken van prominenten in het kerkelijke leven niet teveel gewicht moeten hechten, in het licht van Jezus' eigen woord dat één onze Meester is en dat we allen broeders zijn. Amen, ja amen! Ja, het was om meer dan één reden fijn om op die 'familiedag' van de drie kleinere reformatische kerken in ons land aanwezig te zijn. Er was veel belangstelling en er hing een goede sfeer. De onderlinge herkenning was van de gezichten te scheppen. Er was ook een zeer goed evenwicht tussen oud en jong, viel mij op. „Wat doet ú hier nu?” werd mij gevraagd. Men dacht daarbij natuurlijk aan mijn eigen kritische geluiden over (m.i. voortijdige) kerkverenigingen. Wel (om mijn antwoord op die vraag hier even te herhalen) ik heb óók geschreven dat ik goede verhoudingen tussen onze kerken zeer op prijs stel en die ook hartelijk wil bevorderen. Niet in het minst door duidelijkheid naar alle kanten. Inderdaad zie ik eenwording niet in het naaste verschiet. Weliswaar zou dat voor de meeste aanwezigen op die zaterdagavond geen enkel probleem opleveren, maar stel dat zij in de naaste toekomst hun zin zouden krijgen, dan zou dat toch niet meer betekenen dan dat er aan de drie kerken nog een vierde werd toegevoegd. En dat is natuurlijk niemand's bedoeling. Maar het Gereformeerd Appél heeft gelijk: wil er ooit iets van komen, dan moeten we op z'n minst elkaar kennen en herkennen. Al was het alleen maar om te leren meer dingen samen te doen, ook wanneer we nog niet van zins (zouden) zijn onze zelfstandigheid op te geven. We zijn immers al zo één. Daar mag best wat meer uitdrukking aan gegeven worden. Daarom steun ik dit initiatief van harte. Ik vind het ook goed dat het van 'gewone' kerkleden uitgaat en dat er (haast) geen dominees bij betrokken zijn. Waarom goed? Omdat op die wijze ook de niet-ambtsdragers ervaringen opdoen met de weerbarstigheid van de kerkelijke realiteit. Te gemakkelijk klinkt immers in de kerken het verwijt dat 'ze' op de kerkelijke vergaderingen alleen maar traag en onwillig zijn. Ook in dit opzicht moet ik trouwens de sprekers in Amersfoort prijzen dat ze met zoveel woorden gewaarschuwd hebben voor een hetze tegen de ambtelijke vergaderingen. Het was daar op 29 augustus zeker geen 8-meibeweging. En het zou ook grof onrecht zijn als het dat wél was geweest.

De belijdenis in het geding?

Maar wat zei ds. Velema nu eigenlijk? Hij heeft in een interview met het opinieblad Koers beweerd dat tussen de Vrijgemaakte en de Nederlands Gereformeerden enerzijds en de Christelijke Gereformeerden anderzijds de belijdenis staat op het punt van de toeëigening des heils en dat derhalve dit verschilpunt niet getolereerd kan worden.

De lezer weet dat die toeëigening des heils altijd al het heikele punt is geweest waarop aan Christelijk Gereformeerde kant de toenadering strandde, maar ds. Velema heeft dit verschil nu nog aangescherpt door er de belijdenis bij in het geding te brengen. Ik moet zeggen dat ik deze bewering graag nader toegelicht zag. Hoe, op welk punt komen de vrijgemaakten en wij met de belijdenis in konflikt?

Noemt u eens een passage, kollega, uit één van de drie formulieren van enigheid. Als ds. Velema nu zou zeggen dat dat in het komende rapport voor de aanstaande Christelijke Gereformeerde synode staat, dan moet me van het hart dat hij het belangrijkste toch wel even had kunnen noemen. Juist als het om belijdenis-zaken gaat moet dat niet al te moeilijk zijn. Bij theologische haarkloverijen ligt het in een interview wat lastiger maar als je de belijdenis erbij haalt moet het om dingen gaan die in een paar woorden aan iedereen duidelijk te maken zijn. Dan kun je geloof ik niet zomaar zeggen: 't Is tegen 'de' belijdenis. Schermen met een formeel belijdenis-gezag ligt ons Nederlands Gereformeerden niet zo erg. We ervaren dat als een oneigenlijk gebruik van de konfessie. Pak het liever inhoudelijk aan. Dan kunnen we er meteen over na gaan denken. En het bespaart onnodige opwindings.

Opnieuw de toeëigening des heils

Wat nu die toeëigening des heils betreft, de lezers van ons blad kunnen weten dat ik door de jaren heen steeds wel geprobeerd heb begrip op te brengen voor het bekende bezwaar van Christelijke Gereformeerde kant. En daarin ben ik niet de enige geweest. Er is aan onze kant, geloof ik, echt een bereidwilligheid geweest om ons door de bevriende kerk te laten korrigeren. Aan onze kant maar ook aan die van de vrijgemaakten. Als ik wat hen betreft hier een naam mag noemen dan moet het die van professor Trimp zijn. Hij heeft wat als verbondsautomatisme kan worden uitgelegd krachtig bestreden. Het was ook nodig, trouwens. Er is, zeker aanvankelijk, wel eens de indruk gewekt dat we aan vrijgemaakte kant in een soort vanzelfsprekendheidsdenken gevangen zaten. Maar daar is wel aan gewerkt, als ik

dat zo zeggen mag. Aan beide kanten van de 1967-streep. Het is daarom wel wat teleurstellend nu van ds. Velema te moeten horen dat het bezwaar op dit punt in de loop van de tijd bij hem alleen maar is toegenomen. Gelijk gebleven, nu ja, ook niet leuk, maar toegenomen? Kan ds. Velema dat geloofwaardig maken? Toch zullen we onze vrienden op dit punt serieus moeten blijven nemen want afgezien van die konfessionele aanscherping en de klacht van erger worden volgens ds. Velema moeten we nog telkens het verwijt horen dat wij over die heilstoëigening te licht denken. En eerlijk is eerlijk, al hebben we eraan gewerkt, helemaal weg is die lichtvaardigheid inderdaad niet. Ik zeg het expres zo om de Christelijke Gereformeerden tegemoet te komen want zelf geloof ik niet dat het lichtvaardigheid is. Onze bedoeling met het niet al te nadrukkelijk altijd weer aan de orde stellen van de noodzaak tot wedergeboorte is toch meer om zo des te duidelijker en warmer over God te kunnen spreken, over wie Hij voor ons in Christus wil zijn. En wanneer dan de Here zo in zijn stralende genade aan ons wordt voorgesteld vertrouwen we erop dat als vanzelf (van onze kant zonder dat wij weten hoe maar het is een werk van de Heilige Geest) de Petrus-reaktie loskomt: Ga uit van mij, Here, want ik ben een zondig mens! Wij vrezen als vrijgemaakte en nederlands gereformeerden de mensmiddelpuntigheid, niet alleen in het optimisme van de vrijzinnigen maar ook in het pessimisme van de zwaren. Maar het is waar, soms geven we aanleiding tot enige argwaan. Daarvan nu een voorbeeld.

De zegenbede

Een tijdje geleden maakte ik een kerkdienst mee, niet als dominee maar gewoon in de bank. Was het een dienst in een nederlands gereformeerde kerk of was ik op bezoek bij de vrijgemaakten of was het een radio-dienst van één van die twee? Ik weet het niet meer. 't Zou allemaal kunnen. Op het eind van de dienst werd de zegen uitgesproken: „De genade van onze Here Jezus Christus... IS met u allen! Amen”. Dat woordje IS werd heel nadrukkelijk uitgesproken, de es-klank sist nog na in mijn oren. Ik dacht: Als er nu een christelijke gereformeerde broeder naast me stond dan zou hij voorzover de eerbied dat toestond tegen me zeggen: Kijk, dát bedoelen wij nu! Met dat IS gaan jullie te ver! Ik denk dat hij gelijk zou hebben. Van een woord dat duidelijk als wens bedoeld is maken we zo een konstatering. Ten onrechte, ook taalkundig. Natuurlijk, we bedoelen met dat 'is' dat er aan de genade van onze Here Jezus Christus voor ons niets onzekers zit. Hij houdt geen slag om de arm. Een kerkdienst behoort in al zijn onderdelen die indruk inderdaad te wekken en te versterken. En zeker bij het weggaan is het goed daarvan nog eens extra verzekerd te worden. Akkoord. Maar noodzaakt ons dat om

onszelf zo uit te drukken? Doet het gebruikelijke 'zij' („de genade zij met ons”) ook maar iets af van Gods ruimhartige genadegezindheid? Daartegenover lopen wij met dat woordje 'is' onnodig vooruit op het gelovig reageren van ons mensen op dit ruime en zekere aanbod van genade. Met andere woorden: Wat ons betreft is het nog maar helemaal de vraag of Christus' genade met ons is. Die moet immers *toegeëigend* worden, door geloof en bekering. Stel je voor dat men het bekende randschrift op onze gulden 'God zij met ons' zou gaan vervangen door 'God is met ons'. Zou dan niet elke gelovige Nederlander protesteren en zeggen: Of God met ons is hangt af van de manier waarop wij die gulden gekregen hebben en van de wijze waarop wij hem besteden? Met dat 'is' of 'zij' in de zegen is inderdaad de toeëigening des heils in het geding, op een heel gevoelig en voor ieder herkenbaar punt. Op een punt ook waarmee het bij mijn weten nog nooit in verband is gebracht. En ik haast me dan ook te zeggen dat degenen die bij de zegen deze stelligheidsvorm gebruiken daarmee zeker niet bewust in het verschil tussen ons en de christelijke gereformeerden kiezen. Maar ook zonder erg kun je soms heel duidelijk zijn. Volgens mij is men dat met dit gebruik dat hier en daar in beide huizen van de vrijmaking nog voorkomt. Nog eens, die toeëigening des heils behoeft niet te pas en te onpas bij iedere gelegenheid ter sprake te worden gebracht. Dat zou afstompelijk werken. Maar van de andere zijde steekt er wijsheid in dat de traditie ons het onderhavige zegenwoord heeft overgeleverd in een vorm die de noodzaak van die toeëigening in ieder geval niet uitsluit. Die schijn van uitsluiting wordt echter met dat 'is' gewekt. (Sommigen trachten aan dat 'is' of 'zij' bij de zegen te ontkomen door allebei weg te laten: De genade – met u allen! Ze doen dat onder beroep op de grondtekst die inderdaad geen van beide woordjes heeft. Maar behalve dat het een beetje vreemd en onnederlands klinkt ontkomt men toch ook zo niet aan het duidelijke wens- of bedekarakter van de hele uitdrukking.)

Een goede waarschuwing

Ds. Velema heeft in het interview van Koers nog meer gezegd. Hij wees op de veranderingen die op het ogenblik bij de vrijgemaakten gaande zijn. Dat bijvoorbeeld het Nederlands Dagblad veel ruimer is geworden in allerlei en vooral kerkelijk opzicht. Hij zei daarbij dat hij zich afvroeg wat daar nu voor in de plaats komt. Ik vind dat een goede vraag die ook wel eens bij mijzelf opkomt als ik de snelle keer daar opmerk. Ik wil deze waarschuwing onderstrepen: Wat komt ervoor in de plaats? Ik heb toch al de neiging om veranderingen die ras verlopen te wantrouwen en daar heb ik nu ook last van, hoe blij ik ook ben met de gekomen openheid. Er komt op het ogenblik bij de vrijgemaakte jongeren veel

los met de kracht van te lang onderdrukte vrijheidsdrang. Moge de Here aan de voorgangers daar en aan de opinieformers veel wijsheid geven om dit proces goed te begeleiden – om het even of zij nu voor- of tegenstanders van de verruiming zijn.

Onze broeders en zusters aan de overkant zullen overigens wel kunnen begrijpen dat wij letten op deze ontwikkelingen aan de zestiger jaren herinnerd worden. Ook toen bij ons dat ruiken aan de vrijheid dat trouwens niet in alle opzichten positieve vruchten heeft afgeworpen. Ik heb (om het maar even helemaal persoonlijk te houden) een tweeledig gevoel als ik naar de vrijgemaakten van vandaag kijk. Enerzijds voel ik me in het gelijk gesteld wat betreft enkele opvattingen die ik toen aanhang en voordroeg en aan de andere kant is er het besef dat als mijn gelijk triomfalisme baart (een handenwrijvend 'Nu zie je maar eens...') ik het meteen kwijt ben. Voor zo'n koekoeksjong is mijn gelijk te broos, het zou bezwijken. Misschien dat we in de naaste toekomst onze zusterkerk met onze eigen ervaringen op de heerlijke en glibberige weg van wat meer vrijheid van dienst kunnen zijn. Dat is van het begin af mijn ideaal geweest want geheel onverwacht komen deze dingen voor mij niet.

Boekbespreking

Een kerk ging stuk

Een kerk ging stuk – G. van den Brink en H.J. van der Kwast

Twee jaar terug heb ik in Opbouw het geschrift van W.G. de Vries besproken over het ontstaan van de Nederlands Gereformeerde Kerken (jrg. 34, p. 299). Nu is wat ik zou willen noemen de tegenhanger hiervan verschenen. De predikanten G. van den Brink en H.J. van der Kwast beschrijven ook het ontstaan van de NGK. Toch is dit boek bepaald geen overlapping geworden van dat van De Vries.

Op heel wat plaatsen tonen de schrijvers aan dat De Vries met zijn oordeel over (om niet te zeggen: veroordeling van) allerlei mensen en gebeurtenissen er naast zit. Wat de beschrijving van de gebeurtenissen rond de buitenverbandstelling van de kerken in het zuiden betreft lezen we dat deze beschrijving „versimpelend en daardoor misleidend” is (p. 150).

De kracht van dit boek vind ik de documentatie: heel wat zaken worden keurig op een rijtje gezet. Ik denk met name aan de doleantie in Beverwijk, de zaak rond ds. B. Telder en wat zich heeft afgespeeld rond de Theol. Hogeschool en de docenten. En minstens zo sterk als de dokumentatie is de toon van het boek. Wat proef je hier overduidelijk de liefde voor de HERE en voor zijn kerk. In het hele boek (en ik vind het een wonder) geen verbittering te horen en ook geen enkel triomfantelijk geluid van: kijk maar, wij hebben gelijk. Integendeel. Bij de moeiten en de beschrijving daarvan klinkt in alles door: Hoe heeft het kunnen gebeuren? En ook: mensen die de Here niet afschrijft, kunnen en mogen wij ook niet loslaten. Als ik lees wat ds. Van den Brink schrijft over de moeiten in het zuiden n.a.v. de leer van ds. Telder en hoe hij en de gemeente van Eindhoven werkelijk alles geprobeerd hebben om de gemeentes bij elkaar te houden en hoe dit onmogelijk gemaakt werd, dan kan ik alleen maar blij zijn dat ik dit niet heb meegemaakt. Het is eigenlijk niet te geloven wat er allemaal gebeurd is. In het jaaroverzicht 1981 in

het Informatieboekje 1982 schreef ds. Van den Brink al: „Een meer gedetailleerde beschrijving van de gang van zaken in het Zuiden zou de haren te berge doen rijzen.” Uitvoerig wordt ons bericht over de 'Open Brief' en over de synodes van Amersfoort-West (1967) en Hoogeveen (1969). J. Kooiman beschrijft ons de gebeurtenissen in een heldere en evenwichtige bijdrage. Hij trekt, zoals ook elders in het boek gebeurt, een vergelijking met het optreden van de Dordtse synode van 1618/1619. Ook vergelijkt hij het met de gebeurtenissen in de jaren veertig, toen de synode stelde dat zij een eigen haar door Christus verleende profetische autoriteit bezat en dat zij daarom conformering aan haar leerbesluiten mocht verwachten. En hij komt tot de konklusie dat de breuk niet veroorzaakt werd door meningsverschillen, maar door 'synodaal machtsmisbruik' (p. 112). Hoofdstuk 10 handelt over plaatselijke geschiedenissen. Dit gedeelte vond ik het minst sterke van het boek. Wat er in verschillende plaatsen gebeurd is, wordt (uiterst) kort vermeld. Er wordt zo wel een bepaalde lijn zichtbaar,

maar ik vraag me af of zo recht wordt gedaan aan de mensen aan beide zijden van de scheuring en aan de gebeurtenissen. Is het nodig dat dit boek verscheen? Volmondig zeg ik: Jazeker. De auteurs schrijven in het laatste hoofdstuk dat het boek niet geschreven is „om gelijk te krijgen, maar om het verleden te doen kennen en daarmee de gesteldheid des harten van nederlands-gereformeerden, die door dat verleden zowel gezegend als gewond zijn” (p. 229). Ook hopen ze op een verandering van positie bij „de toonaangevende vrijgemaakte scribenten”. En ze menen dat een „verandering van denken” ook zal afhangen van ons. „Als wij meehelpen, uit welk motief ook, om de geschiedenis van de jaren 1950-'70 in het vergeetboek te stoppen, zal elke verandering van inzicht uitblijven en dat willen we voorzover het aan ons ligt voorkomen” (p. 10). Ik hoop dat het boek door velen gelezen zal worden binnen en buiten de NGK en dat het velen tot nadenken zal stemmen.

M. Janssens, Alphen aan den Rijn

G. v.d. Brink, Veenendaal

De Neen-ervaring

Waarom kan ik mijn fantastische buurman niet tot Jezus brengen? Doe ik het dan verkeerd? Hoe zouden Petrus en Paulus dat hebben aangepakt? Die zijn de wereld over gestormd en overal lagen de bekeerlingen aan hun voeten. De pastoor in Astor Berhofs 'Dagboek van een missionaris' stelt mijn vragen en lijdt mijn pijn. Hij kan de lui in India, van wie hij zo zielsveel houdt, niet tot Christus brengen. En hij tobt er over dat hij het blijkbaar verkeerd doet. En die burens van me zijn prachtmensen. Werkelijk! Altijd staan ze klaar, voor allen en een iegelijk. Moet ik naar ze toe gaan en zeggen: „Hoort het Woord des Heren”? Maar ze kennen het! Ik weet zeker dat ze naar m'n radio- en TV-praatjes hebben geluisterd en gekeken. Ze reageerden alleen maar een beetje vergoelijkend. In de geest van 'Toch (!) ben je een aardige vent'.

Wat moet ik? Moet ik zé dreigen met de hel? Maar ze zijn van huis uit RKK. Alle kans dat ze doodgegooid zijn met de eeuwige straf.

En nu dat ziekenhuisbezoek. Licht me de buurman op zijn ouwe dag ineens met een kokkerd van een tumor in zijn buik. Wat moet dat worden? Is het ding operabel? Of wordt het afscheid nemen? Je zou zeggen: „Dominee, dat is je kans”. Maar louw loene! Ik zeg: „Luister eens, buurman. Dat je van huis uit RKK bent kan me niks schelen. Als je er behoefte aan hebt, pak ik mijn Bijbeltje en ik lees je een stukje troost voor van de Heer Jezus en we bidden samen. Denk er eens over na.” Dat zei ik. Bijna had ik er aan toegevoegd: „En zo niet, even goeie vrienden”. Maar dat kon ik niet maken. Dus werd het meer overeenkomstig de werkelijkheid: „En zo neen, dan is dat jammer”. Maar direct was mijn probleem er weer. Zijn we geen goeie vrienden meer als hij neen zegt? Moet ik me dan terugtrekken en geen gezellige praatjes meer houden over de dingetjes van de gemeenschappelijke ouwe dag? En warempel, hij zei NEEN. Heel netjes, maar duidelijk: „We hebben besloten... dat is niks voor ons!” Wat moet ik nu? Hem nog dichter op de huid zitten met het evangelie? Terwijl hij de handen vol heeft aan zijn tumor? Eerlijk, ik mag dan vakman zijn, maar ik weet het niet. De Neen-ervaring! Ik begrijp niet dat ik daar zo weinig over hoor. Ik zie ze voor de TV soms in rijtjes opdraven, de mensen die de Heer

gevonden hebben en nu zo gelukkig zijn. Nou ik ben blij voor die mensen. Ook voor hun coaches. Ze schrijven soms fijnzinnige en geestelijke boekjes over de benadering van de niet-christen. Maar soms zijn er bij als het recept van mijn grootmoeder: Hoe bak ik een appeltaart? Ik val terug op de pijnlijke boodschap van de Schrift dat er slechts een overblijfseltje wordt gered. Zoals een herder uit de bek van de leeuw slechts een paar schenkels redt of een lapje van een oor, zegt Amos (3:12). Ik zou best TV-uitzendingen willen zien over Neen-ervaringen en de vraag hoe die te verwerken! Vooral voor ouders die dat zo pijnlijk meemaken bij hun fantastische kinderen. En neem nou de jongelui die op school soms met een kop vol liefde lopen tegen een muur van ongelof.

Hoe moet dat nou als de buurman terugkomt als een stervend karkas? Afstand nemen? Met treurige hondogen naar hem blijven kijken? God, geef me de ogen van de Vader uit de gelijkenis. Die was tenminste verziende. Maar hoe reageert de hemelse Vader als zijn verloren zoon nooit terugkomt? Blijft Hij zitten met eeuwige teleurstelling? Op dit punt van mijn overpeinzingen kniel ik voor de God die Paulus predikt. Ik bedoel de woorden, waaraan de Dordtse Leerregeles trachten vorm te geven. De Here kent geen eeuwige frustratie. Die blijft ook ons bespaard, God zij dank. Maar vraag me niet of ik dat snappen kan. Het is me te hoog. Ik kan er niet bij.

G. v.d. Brink, Veenendaal

Ethische vragen (2)

(lezing voor de ouderlingenconferentie op zaterdag 23 mei 1992 in de Ned. Geref. Kerk aan de Troosterlaan te Utrecht)

7. Als we het echt niet weten

Ik zou nog enkele ingangen kunnen noemen om de wil van de Heer te leren kennen. Die van het geloof. Vooral ook aan die van de gehoorzaamheid van het geloof. Ik zou haast zeggen: de gezondheid van het geloof. Maar ik moet me beperken.

Ik kom tot die levensvragen, waarin we het niet weten en met de handen in het haar zitten ten aanzien van de wil van God.

Ik wijd daaraan twee paragraafjes.

7.1. Ten aanzien van de vragen die samenhangen met en een gevolg zijn van de enorme vooruitgang van wetenschap en techniek zullen we hard moeten studeren. Steun aan de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte, l'Abri, de Stichting Christelijk Studiecentrum, is wezenlijk. De voorlichtende taak van christen-wetenschappers en christen-politici is zwaar, maar onmisbaar. Samenwerking met niet-christenen evenzo. We ontmoeten integere niet-christenen die veel gaven hebben ontvangen, waarvan we dankbaar gebruik mogen maken. We zijn dan co-belligerent (= samen oorlog-voerend), niet geallieerd (ten diepste verbonden), zoals Schaeffer zei. Vincent Brümmer geeft in zijn boek 'Wat doen we als wij bidden', bl. 158 een voorbeeld van twee mensen die vanuit geheel verschillende visie samenwerken omdat ze beiden staan achter een gemeenschappelijke overtuiging. Deze: de hongersnood uit het vluchtelingenkamp moeten geholpen worden. De één heet Barry, de ander Brandon. Barry is Maoïst. Hij zegt: Door voedsel naar het kamp te rijden kom ik tegemoet aan de behoeften van de politiek verdrukte massa en daardoor bereid ik de boeren fysiek voor op de komende revolutionaire strijd in overeenstemming met de leer van Mao. Brandon zegt: Door voedsel naar het kamp te rijden, lenig ik een stukje nood van medemensen, die door de liefde Gods gezocht worden en realiseer ik een stukje van het koninkrijk Gods op aarde in overeenstemming met zijn wil. Hoewel de intenties van deze mannen geheel verschillen, werken ze samen en rijden dezelfde auto: cobelligerent, niet geallieerd. Op die manier moeten we samenwerken met veel wetenschappers, die andere visies hebben dan wij.

Op dit vlak van de ethiek is het mogelijk dat christenen komen tot tegenovergestelde standpunten. Ter illustratie neem ik de promotie van huisarts, dr. D. Pranger, 15 mei j.l. op het proefschrift 'Het beëindigen van kunstmatige voeding bij aanhoudend vegeterende patiënten'. Denk aan de

zaak Stinissen. Pranger is christen. We kunnen gevoeglijk aannemen dat hij samenwerkte met veel niet-christenen, die warmliepen voor de zaak Stinissen. Kuitert was één van hen en hij was één van de paranimfen bij de promotie. De wetenschappelijke stelling van dr. Pranger is dat langdurig vegeterende patienten (hij spreekt dan over langer dan 6 maanden) kunstmatig geremd worden in hun stervensproces. Het standpunt van de pro-life beweging is veelal dat kunstmatige voeding nooit mag worden gestopt. Pranger hoorde tot hen, maar is 180 graden gedraaid. Wat mij betreft: Ik sympathiseer sterk met de pro-lifers – zeker in de abortuskwesties – maar als Pranger gelijk krijgt, die zegt dat we hier te maken hebben met een stervensproces – sta ik aan zijn kant. Hij zegt: we mogen het sterven niet blokkeren. Als de Here zegt: „Ik wil je tot Mij nemen”, wie is dan de arts, of verpleegkundige die zegt: „Nee, het mag van mij nog niet”? Pranger is rechts-orthodox en tegenstander van euthanasie. We krijgen dus te maken met christenen die komen tot verschillende standpunten. De eersten zeggen: dit lichaam is van de Heer, dus: handen af en blijven voeden. De anderen: dit lichaam is van de Heer, dus handen af en laten sterven! Het is dunkt mij dringend nodig om naar twee kanten te kijken: medische macht kan eigenmachtig leven bekorten, maar ook leven verlengen. Je kunt God voor de voeten lopen als Hij leven wil geven, maar ook als Hij het wil nemen. Op dit terrein past grote terughoudendheid en respect voor elkaars standpunt. Ik koos dit voorbeeld. Het zou uit te breiden zijn met meerdere op het gebied van reanimatie en euthanasie.

7.2. Tenslotte rest in deze paragraaf het terrein van het brede mensenleven, waarin zo veel beslissingen moeten worden genomen ten aanzien van werk, geld, studie, levensrichting enz. Vragen waar geen synode, kerkeraad of medechristen verantwoording nemen kunnen. We zullen inderdaad zelf moeten uitzoeken wat de Here behaagt. Vaak komen we dan op het grensterrein van wat we in de dogmatiek noemen: de wil van Gods bevel en de wil van Gods besluit. Ik heb altijd veel moeite gehad met christenen die als kleine magneetjes aan de onderkant van het tafelblad hingen en probeerden door heen en weer schuiven te weten te komen waar de grote magneet boven op de tafel heen ging. Honderd maal vielen ze naar beneden. Ik doel op de opvatting dat God een plan voor ieders leven kant en klaar heeft liggen in de hemel, terwijl wij hier beneden geen andere

opdracht hebben dan er achter te komen wat het bovenplan inhoudt. Ik heb een boek in mijn bezit gehad van een Amerikaan die vertelt hoe wonderbaar de Heer hem had geleid, via tekens, influisteringen, toevallige opmerkingen van derden, windvlagen, vreemde gevoelens van binnen... Elk moment voelde hij contact met het hemelse plan en van teken tot teken ging hij steeds voort, geheel volgens de wil van de Heer, zoals hij zei. Als een onbemande satelliet in de ruimte, gaf hij zich gewonnen aan de leiding van een ver commandocentrum. Zo kunnen jongelui naar je toekomen met de vraag: hoe kom ik er achter wat God met me wil?

Ik ben erg bang voor zo'n visie.

Ze maakt zonen tot apparaten.

De Heilige Geest ontardt tot een soort hemelse electronica.

In antwoord daarop moeten we stellen dat de Here een terrein afbakt waarin wij zelf verantwoordelijkheid moeten nemen.

Om dat aan jongelui duidelijk te maken gebruik ik het voorbeeld van een vriend van me, die een belangrijke functie had bij een multinational. Hij zei: Ik heb een eigen bedrijfje binnen het concern. Ik zet al mijn energie en kracht in en verdien miljoenen, maar die zijn voor het concern. Ik loop enorme risico's. Die zouden voor mij privé veel te zwaar zijn, maar ze zijn voor het concern. Alleen op die manier kan ik met plezier en volle inzet werken en naar beste weten beslissingen nemen, allemaal ten gunste van het concern.

Toen die vriend me dat vertelde, dacht ik: Zo bedoelt Paulus het als hij in Romeinen 14:7 zegt: „Want niemand van ons leeft voor zichzelf en niemand sterft voor zichzelf; want als wij leven, het is voor de Here en als wij sterven, het is voor de Here”. Buskus heeft er terecht op gewezen dat hier de relatie naar twee kanten uitgebouwd wordt: naar de kant van het profijt: wij leven voor de Heer: alles wat we doen is voor Hem. Dan de kant van de risico's: als wij voor Hem leven zijn ook de risico's voor Hem. Als je dat beseft, durf je wat te ondernemen. Je staat in je vrijheid. En je neemt beslissingen en je presteert wat.

Velen van u zal het vergaan als mij. Ik heb bij de beslissingen die ik in mijn leven moest nemen, nooit een stem uit de hemel gezocht. Ik heb gedacht: dit en dat lijkt me het best en het meest verstandig. Dan deed ik dat. Het is meermalen gebeurd dat me duidelijk werd dat een beslissing niet de beste was geweest. Maar ook duidelijk werd dat de risico's waren opgevangen door de Heer.

Als iemand zegt dat dit een wereldse visie is, antwoord ik: het is heel wat

om te kunnen zeggen: Ik ben er helemaal voor de Heer. Alles wat ik meemaak en beleef en doe, het is allemaal voor de Heer. Dat is een duizelingwekkend gebeuren. Daar is de wedergeboorte weer. Dat zegt een mens niet zo maar. De vragen van straks komen terug: weten we ons gekocht en betaald en hebben we totaal dienst genomen bij en voor de Heer? Nog één conclusie: als het hier gaat om een terrein waarop ieder van ons zelf moet beslissen, behoren wij elkaar op dit vlak vrij te laten, zoals Paulus in Rom. 14 betoogt: „*Wie zijn wij dat we de slaaf van een ander beoordelen? De Heer is in staat hem overeind te houden. Het gaat om Zijn belang. Aanvaardt elkaar zonder elkaars motieven te beoordelen... Zo zal dan ieder van ons voor zichzelf rekschap geven aan God*”.

8. Pastoraat over ontredderde zondaren

De Here God gaf normen voor goed en kwaad. Hij geeft aparte normen voor de bejegening van hen die door het kwade licht verrast, in zonde vielen, er ellendig aan toe zijn, en Hem blijven zoeken. (De jongens zeggen: de lui die weer eens op hun bek gevallen zijn). Ik geef het voorbeeld van een man die zijn vrouw verstootte omdat de toestand onhoudbaar geworden was. Van een vrouw die haar man verliet, omdat het niet meer te harden was. Beide eenzamen hunkeren naar een tochtgeenoot en gaan een nieuwe relatie aan, soms zelfs onder de ogen van de eerste partner en van de gehele gemeente. Ze worden van het avondmaal geweerd. Maar blijven naar de kerk komen omdat ze zonder de Here niet kunnen. Als je ze vraagt hoe ze zelf vonden wat ze deden kunnen ze de tranen nauwelijks de baas. Naar het woord van de apostel Paulus in 1 Kor. 7 mag een vrouw die haar man verliet niet hertrouwen. Zo ook de man die zijn vrouw verstootte. Dat is een heilige en gezonde regel: denk er om dat jullie niet gaan leven als de konijntjes!! Zoals de Here Jezus heel streng zei: Zweert ganselijk niet. Dat was ook heilig en gezond. Maar deze mensen voelen zich zondaren en juist daarom hunkeren ze naar Gods geleide op het nieuwe traject. Kan een kerkeraad dat geven? Deze problematiek behandelt dr. H.M. Mulder in zijn boekje 'Scheiden... kán dat?' Ik volg de daarin getrokken lijn, waarbij ik de voorbeelden inkleur naar eigen ervaring. Het pastoraat over een dergelijke puinhoop laat zich niet beschrijven. Ieder weet hoeveel toewijding, zelfverloochening, geduld, wijsheid en tijd het vraagt. Behalve de naast betrokkenen, zijn familieleden, vrienden, een hele gemeente er bij. En ieder speelt zijn rol, heeft zijn standpunt, vertelt zijn verhaal, voelt zijn pijn, ontleedt zijn of haar emoties. Dergelijke situaties zijn nesten vol satanische boobytraps. Het vraagt heel wat om zonder aan-

zien des persoons of zonder aanzien des gemeentes de rechte weg te gaan. Is die rechte weg er dan?

Ja, ik denk terug aan een opmerking van Holwerda die zegt dat het Israelitische recht zich kenmerkt door absolute strengheid en grote barmhartigheid.

Ik vind die beide terug in het pastoraat van de Here Jezus. *Wie een vrouw aanziet om haar te begeren heeft reeds echtbreuk met haar gepleegd*, dat is de strengheid. *Wie een vrouw wegzendt om een andere reden dan hoererij en een ander trouwt, pleegt echtbreuk*. Dat is Zijn strengheid. En als wij zeggen: met die strengheid valt niet te leven, antwoordt Hij: *Er zijn gesnedenen die zich gesneden hebben, terwille van het rijk Gods*. Dat is strengheid opgevoerd tot het uiterste. En we moeten niet de moed hebben, daarvan iets af te doen. In preek en catechese moet de (jeugd van de) gemeente daarmee voortdurend worden geconfronteerd. Dat is de norm en wie die norm overtreedt is zondaar, schendt de relatie met God, de naaste en zichzelf. Dat is Gods strengheid. Maar dezelfde Heer die deze norm zo streng stelt, zit urenlang vol Heilandsliefde te worstelen met een Samaritaanse die al met haar vijfde man bezig is (en alleen Hij weet hoeveel ellende dat heeft gebracht). En als tot Hem een vrouw gebracht wordt die op overspel betrap was (ze was dus geen deerne, maar had een echtgeenoot), dan ontkent Hij geen seconde dat ze des doods schuldig is. Desondanks zegt Hij tot haar: *Ook ik veroordeel je niet. Ga heen en zondig van nu af niet meer*.

En dat kan eigenlijk niet. Jezus mag niet zeggen: Ik veroordeel je niet. De wet is overduidelijk. Het staat er en dus!... Ze moet gestenigd worden. Of als dat niet mag van de Romeinen, dan moet ze minstens uit de synagoge gebannen worden. U kent de argumentatie en de kracht ervan: Het staat er, en dus!...

Jezus zegt: *Ik veroordeel je ook niet*. Dr. Mulder verwijst daarbij naar Joh. 3:17: „*Want God heeft Zijn Zoon niet in de wereld gezonden, opdat Hij de wereld veroordele, maar opdat de wereld door Hem behouden worde*”. Dat woord van de Heiland is adembenemend. Dat raakt me emotioneel tot diep in mijn ziel. Moet u toch horen wat de Heer zegt: Hij is niet gekomen om te veroordelen, maar om te behouden. Dit raakt mijzelf. Ik voel me net zo ontredderd als de discipelen, toen zij door de Heer geconfronteerd werden met de strengheid van de wet: *Wie kan dan gered worden?* vragen ze. Dan zegt de Heer: *Bij mensen is dat ook onmogelijk. Maar het is mogelijk bij God!*

Pas als begenadigd zondaar ben, kan ik verder met de zondaren uit de gemeente. Dan volg ik Jezus' voorbeeld. *Ik ben er niet om te oordelen, maar om te behouden*. Om de kar weer in het spoor te zetten. Om een nieuw begin mogelijk te maken via boete en be-

rouw.

Als mensen na er een puinhoop van gemaakt te hebben, weer verder willen met de Here, moeten we daar voluit achter staan, zonder de strengheid van het evangelie te loochenen. Er is geen andere weg dan die van gebrokenheid, boete, berouw. Maar recht maken wat krom is, kunnen wij niet. *Daar moeten we ook niet van wakker liggen*. God doet dat, tenslotte: daar komt het op aan. Dr. Mulder schrijft: „*In deze ontwrichte wereld kan de mens niet op tegen de macht van de zonde. Niet voor zichzelf maar ook niet voor de ander*” (bl. 50). En dan springt hij over op Gal. 6:1vv.: „*Broeders en zusters, als iemand toch een of andere misstap doet, dan moet u die door Gods Geest geleid wordt, hem weer op het rechte pad brengen in een geest van mildheid. En wees op uw hoede: U kunt ook in verzoeking komen*”. Het voert te ver meer te citeren.

Het gaat erom dat ieder eigen doen en laten onderzoekt. Dit zelfonderzoek zal leiden tot ontdekking van het kwaad in eigen leven en tot belijdenis van schuld aan God. Pas dan zijn we geschikt om de ander te helpen en weer toe te rusten tot de dienst van God. Ik herinner tenslotte nog eens aan het voorbeeld van mr.dr. Willem van den Bergh, die eerst boete deed omdat hij zich mede-schuldig voelde en toen pas ging praten met de schuldigen. Hij is de man die twee dissertaties schreef: één over Calvin en één over de prostitutie. Het sola gratia en de diepe ontferming over gevallen vrouwen waren bij hem één. Daar zien we weer de eenheid van strengheid en barmhartigheid, die van boven is.

H. Algra, Den Helder

Vader wist het nooit zeker

Mijn vader wist het nooit zeker, zei Annemarie. Toen we hem – we waren een jaar of 8 – vroegen of opa nu in de hemel was, zei hij: „Het kan waar zijn, maar misschien is het ook wel niet zo”. En toen we vroegen of hij in de opstanding geloofde, kwam het op hetzelfde neer. „Sommige mensen zeggen dat er een opstanding is, anderen geloven er niet in”. Annemarie geloofde inmiddels niet meer in een God en zeker niet in de opstanding. Toch was het opvallend wat ze over de antwoorden van haar vader vertelde. „Misschien wist mijn vader het allemaal ook niet zo zeker. Misschien was hij wel bang om ons te indoktrineren. In zijn leven had hij daar toch wel vervelende voorbeelden van mee gemaakt. Maar achteraf vraag ik me toch af: moest hij ons als jonge kinderen wel zulke antwoorden geven? Dat paste toch helemaal niet bij onze leeftijd? Die vragen komen later wel, daar hoeft je jonge kinderen niet mee lastig te vallen...”

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

'Evangelicos' in Latijns-Amerika

1. Een eerste Verkenning

In de jaren '60 en '70 heeft de Katholieke kerk de kant van de armen gekozen, in overeenstemming met de opvattingen van de Bevrijdingstheologie. In de jaren '80 hebben de armen echter de kant van de Pinksterkerken gekozen. Het zijn, met andere woorden, de armen die zich tot dit soort populair Protestantisme aangetrokken voelen.

Dr. Samuel Escobar¹

Het grote gevaar ligt momenteel niet zozeer in de armoede maar in de sekten.

Dr. Peter-Hans Kolvenbach²

Aardverschuiving

Voor ons grotendeels verborgen voltrekt zich in Latijns-Amerika een ontwikkeling, die op termijn uiterst belangrijk kan blijken. Volgens aanhoudende berichten hebben de afgelopen twintig jaar grote aantallen Spaans- of Portugees-sprekenden de Kerk van Rome verlaten om zich aan te sluiten bij een Protestantse gemeente, vaak van Pinkster-signatuur. Deze hier vermelde beweging is met name daarom zo opmerkelijk, omdat het leven in het hele subcontinent vanouds gestempeld werd door de oppermachtige en alomtegenwoordige Rooms-Katholieke Kerk. Die situatie geldt op allerlei plaatsen dus niet meer onverkort. Met name in Brazilië, Argentinië en Chili is deze ontwikkeling goed te documenteren, maar hetzelfde geldt voor een aantal kleinere landen in Midden-Amerika, zoals Costa Rica, Honduras, Guatemala en Nicaragua. Tegelijk lijken er ook landen te zijn, met name Venezuela, die door bovengenoemde ontwikkeling in het geheel niet of nauwelijks geraakt worden.

De cijfers over dit fenomeen lopen wel wat uiteen – soms zijn er forse 'uitschieters' te melden. Er is echter ook een zekere eenduidigheid in een groot aantal cijfers en berekeningen. Ik vermeld wat gegevens die in diverse bronnen te vinden zijn:

- * In het jaar 1900 waren er in heel Amerika ten Zuiden van Rio Grande 50.000 Protestanten.
- * In 1926 was dat aantal toegenomen tot ongeveer 70.000.
- * In 1970 werd het aantal Protestanten geschat op 5.000.000.
- * In 1990 wordt gerekend met een aantal van 20 tot 40 miljoen!

Ook als men erkent dat het hele subcontinent te maken heeft met een stormachtige bevolkingsgroei, blijft deze toename in het aantal Protestanten een fenomenaal gebeuren! Denk u eens in, na een volle vijf eeuwen Roomskatholieke 'religieuze en culturele' hegemonie loopt zo'n groot aan-

tal mensen weg! De ver-vijfvoudiging (als het dus niet ver-achtvoudiging is) van het aantal 'Evangelicos', zoals ze daar heten, heeft in diverse landen en streken de nodige gevolgen. Wat voorbeelden daarvan, die ik uit diverse bronnen heb gedistilleerd.

* In Brazilië, het meest volkrijke land in Zuid-Amerika, worden jaarlijks ongeveer 600.000 mensen Protestant. Het gaat, om het eens suggestief te zeggen, dus om een aantal van 400 mensen per uur!³ Op een bevolking van zo'n 120 miljoen maken de Protestanten nu 10% van de bevolking uit. (Sommige deskundigen menen echter dat het juist zou zijn te zeggen dat een op de vijf Brazilianen iets met een Evangelische gemeente te maken heeft!) Het overgrote deel van hen zijn bekeerlingen van de laatste vijf jaren. Er zouden op dit moment zo'n 15.000 full-time Protestantse voorgangers zijn, meer dan het totale aantal roomskatholieke priesters.

* In Chili wordt het aantal 'Evangelicos' op 15% geschat; daarbij gaat het vooral om leden van Pinkstergemeenten, maar niet alleen om hen. In sommige delen van het land, met name in de zuidelijke provincies, zou een op de vier mensen Protestant zijn.

* Iets vergelijkbaars is te melden aangaande Nicaragua (een op de vijf) en Costa Rica (een op de zes). In laatstgenoemd land zou de groei dusdanig zijn dat, als die trend zich voortzet, voor het jaar 2000 de Protestanten wel eens in de meerderheid kunnen zijn. (Maar daar is nog wel wat mee gezegd: „als deze trend zich voortzet“). Bovendien leert de ervaring dat men met zulke extrapolaties zeer voorzichtig moet zijn.)

* In Guatemala is President Jorge Serrano de eerste Protestant die ooit tot dit hoogste ambt geroepen is. (In datzelfde land heeft men al wel een Protestantse president gehad, Rios Montt, maar die was als hoge militair door een staatsgreep aan de macht gekomen, dus hij telt hier even niet mee.)

* De inmiddels omstreden geraakte Alberto Fujimori, had, naar insiders verklaren, niet zo onverwacht het presidentiële paleis in Lima kunnen betreden zonder de steun van de getalsmatig belangrijk geworden Peruviaanse 'Evangelicos'. Dat dezen intussen nogal spijt hebben van hun steun doet aan het electorale belang van deze bevolkingsgroep niets af.

Wat het betekent

Er valt naast deze 'kale gegevens' natuurlijk veel meer door te geven. In het Zuiden van Mexico hebben hele

Indianenstammen zich tot het Protestantisme bekeerd. Wie er oog voor heeft kan in de media vrij geregeld lezen over (vaak presbyteriaanse) Indianen die door tegenstanders van deze ontwikkeling worden gemolesteerd, gevangen gezet of erger. Nog geen maand geleden werd in de staat Chiapas een evangelist in hinderlaag gelokt en vervolgens vermoord.

De Mexicaanse evangelischen willen voor het jaar 2000 in hun hoofdstad, zoals bekend de meest overbevolkte stad op aarde, in totaal tienduizend nieuwe gemeenten stichten. Of dat nu lukt of niet, het voornemen als zodanig verdient de aandacht!

Het nieuwe Protestantisme wordt aangetroffen in de grote stad, niet zelden bij de allerarmsten in de Braziliaanse 'favela's' en in de sloppenwijken in andere landen. Hetzelfde Protestantisme wordt eveneens aangetroffen in de zeer 'rurale' streken van de Andes. (Het klinkt wat wonderlijk als men een zo bergachtige regio aanduidt met 'het platteland'...)

De gemeenten in de stad bestaan vaak uit mensen van diverse huidskleur en etnische oorsprong, terwijl gemeenten in de Andes vaak gevormd worden door de oorspronkelijke bewoners van het subcontinent.

In sociaal opzicht gaat het in beide gevallen vaak om de armen. Sociologen spreken van een veelal opmerkelijke 'upward social mobility'. Daarmee bedoelen ze dat dezelfde mensen die tot een Protestantse gemeente toetreden in die zelfde tijd vaak op de maatschappelijke ladder een beweging naar boven meemaken; het gaat hun wel! De werkloosheid en het besef van uitzichtsloosheid dat op het hele subcontinent intens aanwezig zijn, lijken hen, als groep gezien, minder in hun greep te hebben. Bovengenoemde 'mobiliteit' is overigens een complex verschijnsel, waarvoor niet zelden door experts heel uiteenlopende verklaringen worden gezocht. Een ervan is echter het aantoonbaar drastisch afgenomen alcoholgebruik bij de mannelijke beroepsbevolking en een nieuw besef van eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid en van zorg voor het gezin. In de 'machocultuur' van Latijns Amerika is dat een gegeven van enorm gewicht. De vrouwen, die soms voor het eerst in hun huwelijk sporen van belangstelling en van wezenlijke zorg bij hun echtgenoot merken horen, mede daarom, volgens sociologen, vaak tot de meest fervente aanhangers van de nieuwe Protestantse beweging.

Er zijn echter nog veel meer dingen aan de orde. Een ervan is het feit dat nagenoeg alle evangelische leiders

zelf uit de gemeenschappen zijn voortgekomen waarin ze nu een rol spelen. Als men dat gegeven vergelijkt met de situatie van priesters in de Kerk van Rome, dan blijkt dat meer dan de helft van deze groep uit het buitenland komt en derhalve ook als 'anders' wordt ervaren.

Mensen uit het volk, niet zelden met een betreurenswaardig gebrek aan Bijbelkennis of pastoraal inzicht, maar met een grote dosis gedrevenheid, ijver en onverschrokkenheid weten de mensen in hun eigen omgeving te vinden, hun vriend te worden en al doende hun het Evangelie door te geven. Met bovengenoemd resultaat. Dat de Rooms-Katholieke Kerk fel tegen de komst van de 'sekten' ageert vermag ons niet te verwonderen. Dat ze in een aantal gevallen gelijk heeft lijkt buiten kijf; er zijn sekten! In veel gevallen is de beschuldiging echter simpelweg unfair!

Welke effecten?

Sommige deskundigen, zoals de (Noord)Amerikaan David Stoll, is van mening dat rond 2010 een derde van de Zuid Amerikanen tot de 'Evangelicos' moet worden gerekend. Opnieuw, als de groeisnelheid van de twee afgelopen decennia wordt voortgezet¹.

Ook nu al is de invloed van 'Evangelicos' merkbaar. Ze zijn in relatief korte tijd een belangrijke factor in de politiek van diverse landen geworden. Hun houding t.o.v. de regering is van meer dan gering gewicht geworden, zodat een aantal (volstrekt niet protestantse) regeringsleiders hun nadrukkelijke avances betoond heeft. Daar zaten ook een paar nogal beroerde dictators tussen, overigens.

Met een Protestant in het Presidentiële paleis in Guatemala is al het een en ander bereikt, maar stellig zal in de toekomst op het punt van rechtstreekse invloed van 'Evangelicos' nog veel meer mogelijk zijn. Hier en daar beginnen wat kerkleiders in te zien dat men studie moet maken van politieke kwesties, maatschappelijke vragen en vragen die de relatie van kerk en cultuur betreffen. Wat dat betreft kan er op de evangelische agenda nog wel een aantal nieuwe punten bij.

1 Dr. Escobar is een theoloog uit Peru, die al vele decennia tot de Protestantse leiders van Latijns Amerika behoort. Momenteel doceert hij aan Eastern College in Philadelphia, VS. Hij doet de geciteerde uitspraak in een interview in het EO-programma 'Wit begint, zwart wint?'

2 Geciteerd in Trouw, 9-10-1990. De Nederlander Dr. Kolvenbach is de algemeen overste van de Orde der Jezuïeten. In zijn opvatting, dat de opkomst van het Protestantisme het grootste gevaar voor Latijns Amerika is, is hij een typische vertegenwoordiger van de Kerk van Rome.

3 Naar de schatting van de Braziliaanse Raad van Christelijke Kerken (CONIC). Geciteerd in het Nederlands Dagblad, 8-8-90.

4 In het Amerikaanse blad Christian Century. Geciteerd in het Nederlands Dagblad, 14-2-1990.

A.Troost, Amsterdam

Hoofdkenmerk van de scholastiek en een belangrijke bijkomstigheid

23. Verstandsgebruik in de scholastiek

We noemden aan het slot van ons vorig artikel het *rationalisme* in de scholastiek. Anders dan veelal gebruikelijk zien we daarin niet de hoofdzak, maar wel een belangrijke bijkomstige trek in de scholastiek. Deze bijkomstigheid is echter wel een gevolg van het hoofdkenmerk van de scholastiek, nl. de combinatie van het christelijk geloof met niet-christelijke (pagane of humanistische) theoretische werkelijkheidsbeschouwingen ('filosofie') en daaraan ontsproten denkschema's.

Alvorens hier op in te gaan, kan het dienstig zijn de meerzinnige term 'rationalisme' eens even ter zijde te laten en te spreken over twee verwante, maar wel te onderscheiden verschijnselen, die men desgewenst kan samenvatten onder de naam 'rationalisme'.

24. Twee vormen van 'rationalisme'

Prof. Vollenhoven placht altijd met nadruk te zeggen: de ratio bestaat niet. God schiep de mens met *verstand*, en dat is (historisch gezien) iets anders. 'Ratio' is in de geschiedenis van de wetenschap nl. meestal verstaan als verstand dat apriorische inzichten vanuit zichzelf meebrengt. Het woord 'rationeel' in ons spraakgebruik is derhalve niet onbesmet. Het stamt uit een (religieus-onchristelijke) visie op het menselijk verstand. Het is nauwkeuriger te spreken over *intellectualisme*, wanneer men bedoelt dat het verstandelijk element in het geloofsleven (en elders in de levenspraktijk) wordt overschat of overbeklemtoond. Wanneer echter deze overschatting gepaard gaat met (al of niet bewuste) overschatting van *wetenschappelijk* verstandsgebruik, wat uiteraard in het verlengde ligt van het intellectualisme, dan spreken we speciaal van *sciëntisme*, overschatting van de wetenschap (sciëntia = wetenschap) en van het wetenschappelijk verstandsgebruik. Wanneer bijv. de theologie in het kerkelijk leven overschat wordt, kunnen we spreken van een *theologisch sciëntisme*.

Het traditioneel Westerse gebrek aan onderscheiding tussen deze twee (intellectualisme en sciëntisme) is

gevolg van het nog veelszins feitelijk negeren in het wetenschappelijk spraakgebruik van *het structuurverschil tussen niet en wel theoretisch denken*, tussen de praktische en de wetenschappelijke functie van ons verstand.

25. Intellectualisme in de scholastiek

Op het intellectualisme in de scholastiek wees ik al eerder, toen het ging over de aard van het geloof. In de scholastieke gedachtingang meende men de aard van het geloof te kunnen definiëren door gebruik te maken van de toen gangbare filosofisch-antropologische categorieën intellect (verstand), gevoel en wil. Dat waren de elementen waaruit het geloof structureel zou zijn opgebouwd. In die filosofisch/antropologische visie was het verstand (intellect) niet het enige, maar wel het eerste en belangrijkste element. Thomas van Aquino zei: geloof is een verstandszaak. Wel méér dan dat, en er behóórde nog een en ander *bij* te komen, maar het bleef toch primair een verstandszaak. ('Fides est aliquid rationis'). Zo las ik nog deze week (in Koers 10/7, p.18) de daarmee vergelijkbare uitspraak van een geref.bondspredikant dat een goede preek bestond uit een evenwicht tussen schriftuitleg plus 'een stuk bevinding'. M.a.w. het geloofsleven moest gebouwd en gevoed worden met 'een stuk verstandswerk' plus nog wat anders, dat dan het eigenlijke is waarop het aankomt. Vanwege het korreltje waarheid dat in deze opvatting verscholen ligt wordt het een verleidelijke, maar voor het geloofsleven niet ongevaarlijke dwaling.

26. Sciëntisme in de scholastiek

Bij intellectualisme bleef het niet. In nauwe verwantschap daarmee brak ook het sciëntisme, de *wetenschapsoverschatting*, zich baan in kerk en theologie. Het was ten slotte de oude erfenis van het Griekse denken, dat de Westerse cultuur sinds 25 eeuwen gestempeld heeft met een diep (religieus) geworteld rationalisme. Reeds in de 7e eeuw was bijvoorbeeld de theoloog Aldhelm van Malmesbury volgens Prof. De Rijk in zijn boek 'Middeleeuwse Wijsbegeerte' van mening 'dat de Bijbel ook op gramma-

ticaal gebied als een autoriteit kon gelden". Ook de beroemde Anselmus van Canterbury gebruikt de Schrift als een logisch-semantiche autoriteit. In de 12e en 13e eeuw werd aan de uitspraken van God in de Bijbel een hoge "grammaticale" waarde toegekend, aldus Prof. De Rijk. Dat herinnerde mij aan de colleges "logica" die ik als eerstejaars student moest volgen. Daarin werd, ook toen al tot mijn verbazing, verteld dat het soms schijnbaar ontbreken van een logisch verband in bijbelteksten natuurlijk niet echt onlogisch was. Dat kon niet vanwege de onfeilbaarheid van de Schrift. Juist daarom zou zoiets ons heel wat kunnen leren voor de ontwikkeling van een christelijke logica vanuit de Schrift.

27. Christelijke wetenschap

Dat was een typisch-traditionele scholastische denkhouding, inclusief de daarbij passende scientistische hermeneutiek en bijbeltheorie. Zij werkt nog steeds door in de idee dat allerlei wetenschappen moeten worden "ontwikkeld" vanuit zgn. "bijbelse noties", of althans vanuit door de theologie ontwikkelde bijbelse grond-ideeën, zoals bv. rentmeesterschap, eerbied voor het leven, sociale of economische gelijkheid, e.d. Dat acht men dan de theologische of geloofsbasis die noodzakelijk is, wil men inhoud kunnen geven aan de idee van een christelijke wetenschap.

28. Een les der geschiedenis

Toen in de jaren twintig de VU begon te twijfelen aan de mogelijkheid om de idealen van haar oprichter(s) inzake een christelijke wetenschap te realiseren, kreeg de theologische faculteit de opdracht om voor alle toen bestaande faculteiten "uit Gods Woord de grondbeginselen te formuleren" voor de christianisering der diverse vakwetenschappen. De Evangelische Hogeschool kende tot voor kort soortgelijke idealen, maar om organisatorische redenen moest het ideaal voorlopig grotendeels in de koelkast worden gezet. Het is te vrezen dat een deel van de leiding nu meent te kunnen volstaan met een populariserend verdunde implantatie van een bepaald soort theologie in de nog bestaande studierichtingen. In dezelfde lijn ligt, naast dit theologisme, ook het confessionalisme, dat van mening is dat de wetenschapsontwikkeling, wil zij christelijk kunnen zijn, zich moet stellen op de basis van een (of de) kerkelijke confessie.

29. Hedendaagse theologische scholastiek

Met christelijke wetenschap heeft dat echter niets, met scholastiek alles te maken. Want de scholastieke idee van de christianisering der wetenschap is de "vervolmaking", "voltooiing", "aanvulling" en "integratie" der (naief geaccepteerde) bestaande wetenschappen met...theologie. Het r.kath. adagium in dezen luidt van ouds: de

genade heft de natuur niet op, maar voltooit haar. Menig protestants theoloog is het daar eigenlijk wel mee eens. Het natuur/genade-schema ligt immers diep-religieus verankerd in de bestaande theologie.

Wel meent men dan de bestaande wetenschappen "kritisch" te moeten en te kunnen benaderen, maar het blijft dan een uitwendige, aan die wetenschappen zelf innerlijk vreemde, nl. een theologische kritiek. De praktijk leert dan ook meestal dat men voor dovemansoren praat. Theologen zijn in de academische wereld niet meer "in", de theologie wordt niet meer erkend als "de koningin der wetenschappen", terwijl het "heilige" van de "heilige godgeleerdheid" nog slechts folkloristische waarde heeft. De politiek, de economie, de rechtswetenschap, de socioloog, ze laten zich bepaald niet gezeggen door externe betweters, in de gestalte van theologische moralisten.

30. Pretentie van de theologische ethiek

Dat is ook de tragische grondtrek in het grote driedelige Handbuch der Christlichen Ethik (1978/1982), dat precies in de lijn der scholastieke zelfoverschatting der theologie, de theologische ethiek ziet als de "Integrationswissenschaft", die de verbinding moet leggen tussen de (christelijke) theologie en de "profane" (maatschappij-) wetenschappen. Wat deze grondtrek betreft is er zelfs nauwelijks enig verschil op te merken tussen de protestantse (Lutherse) en de r.kath. auteurs van dit handboek. Enkele jaren geleden vertelde een vrijzinnige Leidse collega mij nog dat de theologische faculteit eigenlijk de "Centrale Interfaculteit" in een universiteit moest zijn.

31. Natuurlijke en bovennatuurlijke theologie

Zo heeft men ook in de middeleeuwse theologie op grond van Ex.3:14 ("Ik zal zijn die ik zijn zal") een uitgebreide en zeer genuanceerde theologie over God ontwikkeld vanuit het Grieks-filosofische begrip van "zijn", inclusief de onderscheiding van wezen en eigenschappen. Dat heette dan "natuurlijke theologie". Die fungeerde tevens als basis en onderbouw voor de zgn.boven-natuurlijke theologie die geacht werd logisch(!) te zijn "afgeleid" uit de Bijbel. Het apologetisch nut van die natuurlijke theologie zou dan zijn, dat deze alvast logisch kon bewijzen of minstens aannemelijk maken dat er "een god bestaat". Dat heette dan een stap in de goede richting. De "bovennatuurlijke theologie" zou dat *voltooiën* tot een meer volledig "geloof".

32. Hedendaags verzet tegen scholastiek

Het is deze typisch scientistische trek van de scholastiek, waartegen ook in onze tijd veel verzet komt, maar die zich o.a. voortzet in het zgn. theolo-

gisch fundamentalisme. Dat verzet is terecht, maar het alternatief is meestal weinig beter, omdat het christelijk geloof binnen de hedendaagse moderne theologische scholastiek niet zozeer verbonden wordt met de oudere vormen van het rationalisme der Verlichting, maar met het zgn.irrationalisme van onze eeuw. D.w.z. met extreem subjectivistische stromingen in personalisme, existentialisme, fenomenologie, postmodernisme, neomystiek ("spiritualiteit") e.d. Dat levert nauwelijks verbeteringen op. Maar de genoemde stromingen zijn wel de (humanistische) visies die dominant zijn in onze hedendaagse cultuur. Daarom bepalen zij ook in zekere mate de mode in het spraakgebruik der gestudeerde mensen, en daárbij past menig predikant en theoloog zich weer aan in prediking en wetenschapsbeoefening. Men vreest anders te verstarren in "conservatieve scholastiek".

33. Nogmaals: binnen-heidense secularisatie

In de twee vorige artikelen attendeerden we op de geestelijke achtergrond van de scholastiek, nl. de binnenheidense secularisatie. Het heidense mythische en pantheïstische geloof was ingezonken en veruitwendigd in de "burgerlijke" staatsgodsdienst, in ritualisme en folklore. In dit geleidelijk voltrokken proces speelde de opkomst van de wetenschap een grote rol. De beschouwing van de natuurwerkelijkheid werd in de beginnende wetenschap ont-mythologiseerd. De werkelijkheid werd ont-goddelijkt, "onttoverd" zou men in latere eeuwen zeggen.

De meest extreme vorm daarvan, het atheïsme, kwam nog weinig voor. Wel bleven de meeste mensen op een of andere manier geloven in goden of in het goddelijke. Maar men meende in de wetenschap daarmee niet te hoeven rekenen. Deïsme, zou men dat later noemen. Als er goden waren, dan bemoeiden die zich niet met de wereld.

34. De godsdienst van het wetenschapsgeloof

Praktisch betekende deze omwenteling een *nieuwe godsdienst*, die als zodanig nog niet zo genoemd werd, maar wel als een nieuw geloof functioneerde: het geloof in de wetenschappelijke rede. Daar, in Griekenland, bij filosofen als Heraklitus en vooral Parmenides, en in hun voetspoor bij "de grote drie" (Socrates, Plato en Aristoteles), lag het begin van het "wetenschapsgeloof", dat steeds meer een kenmerk van de Westerse cultuur is geworden.

In dat wetenschapsgeloof ontwikkelde zich een levens- en werkelijkheidsbeschouwing die geen rekening hield met God en zijn openbaring, zelfs niet meer met de heidense caricaturen daarvan. Voorzover men traditioneel geloofde, bleef dat geloof onvruchtbaar voor de werkelijkheidsvisie. God

of de goden of het goddelijke – dat was een andere wereld, een wereld *apart*. De wetenschap had daar geen toegang toe en zij had ook genoeg aan de ontmythologiseerde, ontgoddelijkte wereld. Dat en zó was de "natuur" dacht men.

35. Natuur en genade

Met deze, aldus begrepen wereld, ging het christendom een synthese, een samenvoeging, aan. De correctie die het christendom er op aanbracht was die van het scheppingsgeloof en het geloof in Gods voorzienig bestel, maar in de *wetenschappelijke analyse van de werkelijkheid* maakte dat niets uit. Het bijbelse scheppingsgeloof ten aanzien van de concrete werkelijkheid was versmald en gesteriliseerd tot een uitwendig label, een soort fabrieksmerkje.

De *wetenschap* behoorde immers bij het "natuurlijke" denken, dat alle mensen, christenen en heidenen gemeen hadden. Dat kon veelszins gelijk opgaan, ook al hingen de christenen het etiket "schepping" aan de werkelijkheid. Voor het bovennatuurlijke levensgebied, dat van geloof, en kerk, en Bijbel, was er echter de *goddelijke* waarheid die in de Schrift staat en in het geloof ontvangen kon worden. Maar dat was een ander verhaal. Een verhaal dat in de scholastiek met de wereldse filosofie *verbonden* werd, en dat in alle middeleeuwen en tot op vandaag het probleem levend hield van de verhouding tussen geloven en denken, tussen geloof en wetenschap. De vele *vormen* van deze synthese kunnen we nu buiten beschouwing laten, maar deze synthese zelf, deze verbinding van religieus-wereldse (of "wereldgelijkvormige") theoretische werkelijkheidsbeschouwing met christelijk geloof, bleef en blijft tot op heden *het belangrijkste merkteken van scholastiek*.

In de *wetenschappelijke theologie* kon dat niet tot iets anders leiden dan tot *aanpassing*. Over "God en goddelijke zaken", zoals het object van de theologie meestal werd aangeduid, kon men wetenschappelijk niet anders spreken dan met menselijke begrippen waarin *niet-christelijke werkelijkheidsbeschouwingen, termen en denkpatronen meekwamen*. Dat was de typisch-scholastische verbinding van "natuur en genade".

36. Scholastiek als intellectualisme en sciëntisme

Als tweede en secundaire kenmerk van de middeleeuwse (en hedendaagse!) scholastiek bespraken we de overschatting en soms zelfs verabsolutering van het menselijk verstand. Dit zowel in de geloofspraktijk (intellectualisme), en dáár met een tegenwicht in mystiek (later vaak bevinding genoemd), alsook in de wetenschap (sciëntisme). Voor kerk en theologie is zeer belangrijk en ook zeer funest geworden, dat men, vanwege het verstandselement dat in menselijk "geloven" inderdaad aanwezig is, *het spe-*

cifieke verschil tussen geloofskennis en theologische kennis niet scherp in het oog bleef houden. Men beseftte soms terdege het verschil, maar men wist er *filosofisch* geen juiste interpretatie aan te geven. Er was immers geen consequent-christelijke filosofische werkelijkheidsbeschouwing, noch een daarin gefundeerde wijsgerige antropologie en kennistheorie.

37. Vrijzinnigheid en orthodoxie

De ellende van de middeleeuwse scholastiek die zich uitwerkte in kerk en theologie, werd dan ook in de tijd der Reformatie aanvankelijk, gedeeltelijk en tijdelijk afgeweerd met wat een "houten sabel" is gebleken, zonder effect. Dat waardeloze wapen was het weer opvatten van de (niet gerealiseerde) idee van Tertullianus om theologie en filosofie te scheiden, en laatstgenoemde in de theologie niet langer toe te laten.

Dit was echter een tragische vergissing en werd een noodzakelijke mislukking. Onze orthodoxe theologie plukt daar nog altijd de wrange vruchten van.

Zoals ik al vaker zei: *vrijzinnige* theologie is geen wettig, maar wel een *natuurlijk kind van orthodoxe* theologie die zich niet van de scholastiek heeft kunnen bevrijden. Niet alleen de V.U. maar ook de rijksuniversiteiten zijn begonnen als christelijke instellingen met christelijke idealen. Men denke aan de openingsrede van Voetius in Utrecht: "Over de vroomheid die met de wetenschap verbonden moet worden". Ja – maar helaas als suiker op het brood en niet als zout in de pap. Als theologische suiker uitwendig boven op de wetenschappelijke boterham. Maar dat is op wetenschappelijk gebied nog niet hetzelfde als het functioneren van het geloof als "het zout der aarde".

„Ga heen in deze uw kracht, de Here is vrede.”

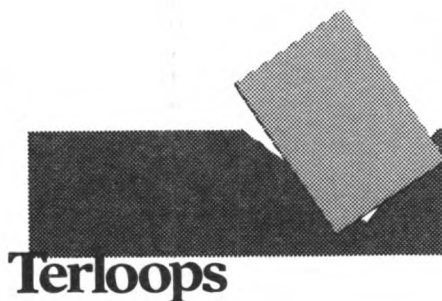
Het begin van de school was een geloofszaak en dat is de school vandaag nog. Zonder geloof kun je zoiets niet beginnen en er evenmin mee doorgaan. Zonder geloof kun je het zeker geen 20 jaar volhouden.

In de Nieuwsbrief van mei 1992, het lustrumnummer, wordt veel van de school verteld. In die 20 jaar volgden 472 mensen de opleiding. Er waren veel docenten, die hun werk een korte of een lange tijd voor niets deden. Er waren stafmensen, die 'onder de prijs' hun werk verrichtten. Er waren bestuursleden, die hard hebben gewerkt om ook in organisatorisch opzicht een goede weg te vinden en te houden. Niet alleen de studenten werden geroepen tot gemeenschap, maar ook bestuur en staf wisten zich, ondanks menselijke tegenstellingen, geroepen tot het 'samen iets doen'.

Op zaterdag 13 juni 1992 was het feest in het schoolgebouw te Zeist. Er wordt vandaag veel gesproken over oecumene. Als je het geloven wilt, is oecumene een soort optelsom van kerken en kerkengroepen en op die manier kunnen gereformeerden en rooms-katholieken gezamenlijk kerkdiensten houden. In de jaren dat ik bestuurslid van de RBS mocht zijn, heb ik mogen ervaren wat oecumene echt is: een samengaan en samenwerken van mensen, die door de kerkelijke gescheurdeheid zondags apart vergaderen, die in de kracht van God iets mogen doen, zich in die kracht verbonden voelen en zich geroepen weten tot een stuk eenheidsbeleving ondanks alle verscheidenheid. Boven de kerkelijke verdeeldheid uit gaat het geloof, dat wij worden begenadigd door Hem, Die heilig is en goed.

De voorzitter van het schoolbestuur, de heer J. Vuyk, wees er in de Nieuwsbrief op, dat na 20 jaar de roeping niet is veranderd, maar dat op nieuwe vragen nieuwe antwoorden nodig zijn. Er werd in de afgelopen jaren gewerkt aan nieuwe programma's en nieuwe opzetten. Ook werd er al jaren gezocht naar een nieuwe naam. Er werd van alles geprobeerd en opgeschreven, maar het lukte niet echt. Op 13 juni kon in de tuin van het schoolgebouw een bord met de nieuwe naam worden onthuld: De Wittenberg. Daar begon in 1517 de Reformatie. En zo blijft de school met een nieuwe naam reformatisch.

Er is over de Bijbelschool natuurlijk veel te vertellen. Te veel voor één artikelje. Daarom: wie meer wil weten van de school, kan rechtstreeks contact opnemen: Bijbelschool De Wittenberg, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist. Wie voor de school iets of meer dan iets wil geven (de school moet het van giften hebben, daar er nog geen subsidie van het rijk wordt ontvangen), hoeft niet lang te zoeken. Ik geef hier enkele belangrijke nummers: Postbank no. 3091180 en Bank NMB 69.09.10.983. Er zijn veel plannen en dus is er veel nodig.

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

20 jaar Reformatorische Bijbelschool

Op 13 april 1972 werd in Zeist de Reformatorische Bijbelschool officieel opgericht. Een aantal maanden later, op 12 september 1972, was de openingsavond van het eerste cursusjaar. Er waren tien studenten en enkele toehoorders, een aantal bestuursleden en docenten. Prof. dr. W. van 't Spijker wees op een bekend gedeelte uit Richteren, waarin God tot Gideon zegt:

H. Algra, Den Helder

De Bijbel tot leven

Een nieuwe serie cahiers voor christelijke geloofsopvoeding

De Navigators vormen een interkerkelijke organisatie die o.a. onder studenten actief is. Deze organisatie houdt zich ook bezig met cursussen over christelijke opvoeding. De vele vragen van ouders vormden de aanzet voor plannen om te komen tot een serie boekjes over geloofsopvoeding. Van deze serie is nu het eerste cahier verschenen, een werkboek over bijbelgebruik in het gezin (het volgende cahier zal gaan over het gebed).

Vier gedeelten, 18 auteurs

Het werkboek is breed opgezet. Er staan bijdragen van 18 verschillende auteurs in. In de meeste bijdragen zijn tevens gespreks- en discussievragen verwerkt. Het eerste gedeelte is opgebouwd uit eigen ervaringen van ouders. Een smaakmaker is de prachtige impressie van een gezinssituatie: vader Henk vertelt zijn zontjes voor het naar bed gaan een geschiedenis uit de bijbel (gelukkig zijn er ook vaders die dat doen). Daarna zingen ze samen een liedje. Moeder Margreet (Margreet van der Graaff, de auteur) probeert nog even een moraal aan het verhaal te verbinden. „Fout, Margreet! Je hebt het verhaal alweer dubbelgevouwen en platgeperst, voor het tegen de jongens zelf kon spreken”.

Het tweede gedeelte geeft suggesties. Het begint met een serie vragen naar aanleiding van het eerste deel (ervaringen van ouders). Daarna een bijdrage met tips, ideeën. In ongeveer 100 woorden per 'leeftijdsgroep' wordt vermeld wat er belangrijk is, hoe je bepaalde onderwerpen bespreekbaar zou kunnen maken. Geen theorie, maar tips uit de praktijk. Natuurlijk komt de kinderbijbel aan bod. De 'ondersteunende verhalen' worden niet vergeten: verhalen voor kinderen van christelijke auteurs (denk bv. in 'Opbouw' aan de bijdragen van Jeannette Westerkamp). „In heel wat gezinnen reizen Elly en Rikkert al zingend mee in de auto”. Tenslotte: welke organisaties zijn er op het terrein van de geloofsopvoeding werkzaam en hebben de beschikking over materiaal?

Het derde deel gaat over het 'Onbevangen bijbellesen' (Jannie van Dijken). Het is een manier van lezen in de Bijbel die we niet zo gewend zijn. Vaak lezen we bekende bijbelgedeelten min of meer gedachteloos. Nu gaat het erom om ons in te leven in de bijbelse geschiedenis en om te associëren.

Het vierde gedeelte van het boek is het meest theoretisch van aard: hier vinden we achtergronden. In tegenstelling tot de eerste drie delen vraagt dit om meer studie. Een hoofdstuk behandelt de ontwikkelingsfasen bij kinderen in relatie tot het gebruik van de Bijbel: welke vorm van vertelling past (ontwikkelingspsychologisch) bij welke leeftijd? (Ans Gouman). Een andere bijdrage

behandelt op een heldere manier verschillende visies op de Bijbel. (bv. historisch-kritisch en heilshistorisch). Hoe leggen we het scheppingsverhaal uit? Hoe kijken we tegen wonderen aan? De auteur (Nynke Dijkstra) toont aan hoe ons antwoord op kindervragen gekleurd wordt door de manier waarop we zelf naar de Bijbel kijken. Riet Tigchelaar legt (via een interview) hoe ze de door haar geschreven kinderbijbel 'vorm' heeft gegeven. Tenslotte een historische bijdrage (René van Woudenberg) over een bekend christen-pedagoog: P.A. Kohnstamm.

Het gaat niet vanzelf

Christelijke opvoeding is deze tijd allesbehalve vanzelfsprekend. Het gaat ook niet vanzelf. Wie denkt dat het zijn kinderen wel aan komt waaien zal bijna altijd moeten ervaren dat de kinderen een andere weg gaan. Geloofsopvoeding begint in het gezin; ouders zullen zich er actief voor in moeten zetten. Dat hebben ze overigens bij de (kinder-)doop al beloofd.

Geen handboek

Wie verwacht in dit deeltje alles bij de hand te hebben, heeft het mis. De inhoud is ook lang niet volledig: met 62 bladzijden vul je geen handboek. Daar zit dan tegelijk ook de charme van dit cahier. De auteurs zoeken niet naar een massief opvoedingssysteem: zo is het en niet anders. Dat betekent dat er af en toe een 'open-end' in de bijdragen zit. Het gaat vaak om suggesties, niet om recepten. Die tijd is geweest; het werkt in onze tijd ook niet. Christelijk opvoeden vraagt wél om overtuigde opvoeders die creatief aan de slag gaan. Dit cahier is een werkboek, dat ook opvoeders aan het werk wil zetten.

Opmerkingen

De auteurs van het cahier noemen hun uitgangspositie interkerkelijk, met een evangelische tint. Af en toe kom je dan ook een voorbeeld tegen dat nederlands gereformeerden minder bekend in de oren klinkt.

In de hoofdstukken waarin het vertellen uit de Bijbel een belangrijke plaats inneemt, zou ik graag meer aandacht willen zien voor het zingen van bijbelliederen. Zingen is twee maal bidden, zegt men wel eens, maar het is ook 2 maal bijbellesen. Kinderen raken soms de draad van de bijbelse verhalen kwijt, maar de liederen die je in je jeugd geleerd hebt, vergeet je niet. Wat dat betreft zijn er prachtige bijbelliederen in omloop.

Een andere kanttekening is, dat ik de naam 'Opklaring' wel begrijp, maar hem toch niet zo goed gekozen vind. Dit omdat er eerder een veel verkocht dagboek van Okke Jager onder dezelfde naam op de boekenmarkt verscheen.

Zelf kiezen (kunnen) maken

De auteurs dragen suggesties aan; men wil bewust niet teveel sturen. Men kan zich afvragen of de opzet van dit cahier daarmee niet te hoog gegrepen is. Uit veel bijdragen valt af te leiden dat de auteurs er vanuit gaan dat de lezers zélf keuzen kunnen maken. Het principe spreekt me erg aan. Toch lopen we hier tegen een dilemma aan. De praktijk in de 'gemiddelde gemeente' is vaak weerbarstiger. Zelfs mensen die in de gereformeerde leer 'doorkneed' lijken te zijn, maken in de praktijk van de christelijke opvoeding soms vreemde keuzen. Er wordt dan bv. uit een kinderbijbel gelezen die je onverantwoord zou moeten noemen. Het is opvallend hoe weinig kritisch men soms tot een keuze komt. De vraag waar je dan tegen aan loopt is: waarom is men weinig kritisch bij de aanschaf van een kinderbijbel? Heeft men niet geleerd om zelf na te denken? Het artikel over kinderbijbels wijst echter geen richting naar bepaalde titels. Als de diagnose is, dat men wel leiding heeft gehad, maar nog zelf niet voldoende nadenkt, stimuleren de vragen in het cahier het nadenken. Het kan echter ook zo zijn dat men nog onvoldoende op opvoeding toegespitste bagage heeft. Dan kun je je afvragen of het cahier voor de 'gemiddelde' lezer niet té open is. Veronderstelt het niet teveel dat mensen al bewust keuzen kunnen maken? Een voorbeeld is ook het (op zichzelf genomen) bijzonder goede artikel van Nynke Dijkstra: het zet een aantal visies op de Bijbel naast elkaar. Wie meer van haar gehoord (bv. via de EO-radio) en gelezen heeft kent haar principiële stellingname. Uit deze bijdrage kun je de keuzen nauwelijks afleiden. Wel komen aan het eind van haar bijdrage kernvragen aan bod: het biddend bijbellesen en bijbelonderzoek vanuit het geloof in Jezus Christus. Toch kun je je de vraag stellen of er niet toch wat meer 'gestuurd' moet worden (leiding gegeven). Want hoe gaat iemand, die iedere zondag een bijbelkritische preek hoort, met dit hoofdstuk om? Nogmaals: de werkwijze van het cahier spreekt me erg aan, het stimuleert het zelfstandig denken. Wel vraagt het om mondige lezers, die al in staat zijn om bewust te kiezen. Dat het zelf leren en kunnen kiezen bij opvoedingsvragen meer dan ooit noodzakelijk is, staat voor mij buiten kijf. Wie alleen maar de opvoeding overneemt zoals hij die van zijn ouders geleerd heeft, loopt vroeg of laat helemaal vast. Het boekje kan dan ook een grote stimulans zijn voor opvoeders om een aantal vragen goed op een rijtje te zetten.

N.a.v. Jannie van Dijken (hoofdredacteur): 'Opklaring', Cahiers voor christelijke geloofsopvoeding. Deel 1: De Bijbel tot leven. Uitgeverij Kok Voorhoeve i.s.m. De Navigators. Prijs: f 14,90.

De kloof?

Een verhaal als uitgangspunt, een gelijkenis van de kerk:

„Aan een gevaarlijke kust, waar schipbreuk vaak voorkomt, was eens een eenvoudige kleine reddingspost. Het gebouwtje was alleen maar een hut en er was een boot. Maar de enkele vrijwilligers bij de post waren werkzaam en gingen zo vaak als dat nodig was de zee op. Veel geredde schipbreukelingen en anderen die van dit werk hoorden, wilden het steunen. Ze gaven hun geld, hun tijd, hun kracht aan de reddingspost. Er werden nieuwe boten gekocht en nieuwe bemanningen getraind. De kleine reddingspost groeide. Het gebouwtje werd uitgebreid. De meeste redders waren zelf schipbreukelingen geweest en wisten wat dat was. Ze zorgden ervoor dat het gebouw echte bedden kreeg en goed meubilair. In de loop van de tijd werd er steeds meer vertimmerd en omdat het daar aan de kust zo'n mooi plekje was, werd dat reddingsstation meer en meer een clubhuis waar het gezellig was en waar redders en geredden elkaar hun spannende verhalen vertelden. Dat was mooi, maar er veranderde wel wat. Het werd knus, te knus. Steeds minder vrijwilligers waren er nog in geïnteresseerd om bij slecht weer de zee op te gaan. Maar geen nood. Voor dat werk werden speciale reddingsbootbemanningen gehuurd. Deze zaak liep immers goed. Dat geld kon er wel af. Het wapen van de reddingsdienst prijkte nog wel op de voorgevel van het gebouw en in de zaal waar de nieuwe leden werden geïnstalleerd, hing nog altijd een reddingsboot. Maar toen het eens zwaar weer was en er een geweldige schipbreuk plaatsvond, werden tientallen half verkleumde en natte mensen aan land gebracht. Ze waren vies en ziek. Sommigen hadden een zwarte huid, anderen een gele. Toen ontstond er paniek. Wat moest je met al die mensen in het keurige clubgebouw? Inderhaast werden buiten tenten neergezet en douche-kabines. Op de volgende ledenvergadering ontstond er een scheuring onder de leden. De meesten wilden de reddingsdienst maar liever opheffen. Dat gaf alleen maar ongerief en maakte inbreuk op de normale gang van zaken in het clubhuis. Een minderheid verzette zich: Redden van mensen was toch oorspronkelijk de doelstelling geweest? Maar zij werden weggestemd. Ze konden opstappen en verderop aan de kust een nieuw red-

dingsstation oprichten. Wie de kuststreek daar nu bezoekt, treft een aantal exklusive clubs aan langs het strand. Maar het verhaal gaat, dat veel schipbreukelingen tegenwoordig verdrinken”.

Doelstelling

Als ik dit verhaal uit heb – en ik heb het meerdere keren gelezen – dan ben ik er altijd even stil van. Lijkt de kerk echt op deze club, op zo'n vereniging? Ik moet toegeven, ja, vaak wel. En meerderen moeten dat met mij toegeven. Vandaar ook dat gesprek in Hijlaard over „de kloof”. In de term van het verhaal kun je zeggen: er zit een diepe kloof tussen de oorspronkelijke doelstelling van de kerk en hoe de kerk geworden is. Als we die kloof willen overbruggen, moeten we, denk ik niet direkt aan de praktijk gaan sleutelen. Laten we maar eens beginnen ons de oorspronkelijke doelstelling van de kerk binnen te brengen. Ja, ik denk dat we nog iets verder terug moeten gaan: laten we ons eerst weer eens bewust worden van het feit, dat we zelf gered zijn. Gered uit de doods-zee die de wereld zonder God is, gered uit de zee van schuld en onrecht en onvrede. Want daar ergens begint de praktijk. Uit het besef gered te zijn, groeit de solidariteit met de schipbreukelingen. Het past bij de verwording van de reddingspost, als we over het geloof denken in termen van dat het ons troost en sterkt, dat het ons helpt en rijker maakt. Het kan toch niet anders dan dat wie getroost is, zelf trooster wordt; wie sterk geworden is, zwakken ondersteunt; wie rijk geworden is, uitdeelt van haar rijkdom? Ik vraag me af of we in de bijbel wel tegenkomen, dat je in de kerk vaak kan horen dat het zo verschrikkelijk moeilijk is om een goed christen te zijn. Wij denken vaak, dat we er ontzettend ons best voor moeten doen om navolger van Jezus, de Redder, te worden. In de bijbel lees ik ook iets van een belofte in: jullie zijn het zout der aarde; jullie zijn het licht van de wereld. Ik ben de wijnstok en jullie zijn de ranken. Er staat niet: je moet heel erg je best doen om een rankje te worden! Nee, het heeft iets vanzelfsprekends: wie bij Jezus hoort, groeit aan Hem en zal vruchten dragen! Ik weet wel, dat we nog hele gesprekken zouden kunnen voeren in de kerk over de theorie en de praktijk van het christendom. Maar ik denk, dat we een heel eind op weg zijn met een brug over de kloof, wanneer we allemaal uitgaan van de „oorspronkelijke doelstelling”: redden van mensen, achter de Redder Jezus aan.

C. Kat
(overgenomen uit de „Friese Kerkbo-
de”).

*Wij hebben dit boeiende en o.i. veel-
zeggende artikel overgenomen via het
'GEREFORMEERD KERKBLAD voor
Drenthe en Overijssel'. Hier wordt de
kern geraakt van het echte kerk-zijn!*

*We zullen in woord en daad steeds
weer moeten terugkeren naar de origi-
nele bedoeling van onze Here Jezus
Christus. De Kerk is van Hem, van
Hem helemaal en van Hem alleen! Hij
kocht haar met zijn bloed. O zeker,
daar is de niet te verwaarlozen of te
onderschatten werkzaamheid van de
Vader en de Geest, maar de Schriften
presenteren ons de gemeente Gods
met name als het lichaam van Jezus.
Hij zet de lijnen uit voor de ontwikke-
ling van zijn kerk. Hij wijst konkrete
wegen aan voor de innige beleving
van de nauwe band aan Hem en aan
de broeders en zusters in de gemeen-
schap der gelovigen. Dan voel je je
niet beklemd, maar bevrijd! En dat
gaan anderen dan aan je merken. Dat
lokt hen om óók hun leven te geven
aan de Christus aan Wie alle volmacht
geschonken is in hemel en op aarde.
Dan breidt de reddingsbrigade van het
Koninkrijk der hemelen zich uit.
Want: „Die uit genade ons
behoudt te allen tijd,
is hier en overal
een helper die bevrijdt”.*

(Gez. 44 :2B. NLB)

Enschede

O. Mooiweer

Jeannette Westerkamp-Stegeman

Post uit Rwanda

Over apen en andere dieren
Sebastiaan heeft een aap. De aap zit aan een heel lang touw in de tuin. Van tijd tot tijd mag hij even los en rond-slingeren door de bomen. Dan komt hij vanzelf terug en gaat weer aan het touw. Onze jongens vinden het prachtig. Toen de aap er net was wilden ze dolgraag ook een aap in de tuin. Ik niet hoor. Ik heb al heel wat verhalen gehoord van mensen die apen hebben gehad als huisdier. Ze zijn nog erger dan kinderen, nog veel ongehoor-
zamer en veel handiger. Kinderen kun je leren dat ze geen koekjes moeten pikken en die kunnen niet op hoge kasten klimmen om naar iets lekkers te zoeken, maar apen kun je niks leren en ze kunnen overal komen.

We hebben één keer een aap gehad in de tuin. Er wonen er veel, niet zo ver van ons huis in het bos. Op een dag hadden de jongens een hut gemaakt in een grote struik die van binnen hol was. Het was een prachtige hut met vanalles erin en elke keer riepen ze me om te komen kijken. Op een gege-

ven moment kwam Gersom binnenstuiven: „Mamma, een aap in onze hut!” „Oké, ik kom zodra ik dit af heb.” zei ik „Maar dan kan hij allang weg zijn.” „Zeg maar tegen die aap dat hij eventjes wacht.” zei ik. Ik geloofde natuurlijk helemaal niet dat er een echte aap zat, ik dacht dat het een van onze kinderen was die ergens op zijn kop aan was gaan hangen. Maar Gersom hield zo vol dat ik toch ging kijken en ja hoor, ik zag de aap nog net verdwijnen. Hij hing nog een tijdje rond in de bomen in de tuin en ging toen verder.

Op een dag stond er een meneer bij de school van de kinderen. Hij had een aap aan een touw en wilde die verkopen. Iedereen vond het zielig, de aap was bang. De moeder van Sebastiaan die haar zoontje afhaalde keek ook naar die aap en zei tegen de koopman „Ga maar mee naar mijn huis, dan praten we over de prijs” en dat gebeurde. De aap werd van Sebastiaan. „Ik vind dat dom.” zei ik toen ik hoorde. „Die koopman heeft een boel geld verdiend door die aap te vangen. Straks gaan andere mensen ook apen vangen en die komen dan allemaal aan touwen in tuinen i.p.v. rond te springen in het bos. Dat is toch niks voor een aap. Een hond, ja, die houdt van mensen, dat is een echt huisdier, maar een aap... ik vind het zielig.” De jongens dachten er diep over na en ze waren het met me eens. Een paar dagen later kwam Jonathan woedend uit school. Er was weer een man met een aap en hij had die man even de waarheid gezegd. Ik zal jullie niet zeggen wat hij gezegd had. Anders mogen jullie nooit meer een stukje lezen dat ik geschreven heb, maar het was niet fraai. „Lieve help” riep ik uit „Heb je dat echt gezegd, en tegen een volwassen man? Hoe haal je het in je hoofd!” „Ik was woedend” zei Jonathan „Die arme aap” „Jij hebt mooi praten” zei ik „Wij hebben altijd genoeg geld om te eten en naar school te gaan. Voor die koopman is het misschien de enige manier om aan geld te komen en dat gaat zo'n rijk blank jochie hem staan uitschelden.” Jonathan keek me geschokt aan. „Dus jij vindt dat ze wél apen mogen vangen. „Nee, natuurlijk niet. Maar het is dom van de rijke mensen als ze ze kopen, als ze dat niet doen gaan de arme mensen de apen niet vangen. Je kunt het die arme mensen niet kwalijk nemen.” Jonathan zuchtte, het leven is erg ingewikkeld, vind je niet?

Na die tijd kwamen er regelmatig mensen bij de school staan met dieren. Mooie vogels soms, zoals de gekroonde kraanvogel of een ibis. Maar de kinderen hebben er samen over gepraat en niemand vraagt meer aan zijn vader of moeder of ze zo'n dier mogen kopen. Op een dag kwam er iemand bij Francois aan de deur met twee apen, een moeder en een kleintje. Francois ging zijn vader halen. Nu is de vader van Francois een grote

man met een grote buik en een grote baard en een grote mond, kortom: iemand met wie je niet graag ruzie wilt hebben. En die vader kwam naar buiten stormen en riep tegen die koopman dat hij de politie zou roepen en dat je geen apen mag vangen en nog een heleboel en de koopman schrok zo verschrikkelijk dat hij de apen achterliet en de benen nam. Francois en zijn vader brachten de apen terug naar het bos. De moederaap vloog onmiddellijk de bomen in, maar ze liet haar kleintje zitten. Francois verstopte zich in de struiken en bleef stil zitten wachten, maar de moeder kwam niet terug en het kleine aapje liep niet weg. Zo zou hij het niet overleven. Na een hele tijd kwam Francois tevoorschijn en nam het kleine aapje weer mee naar huis. Hij zorgt er nu voor tot het groot is en dan brengt hij het nog eens naar het bos. Zo heeft Francois ook een aap, maar hij heeft een goede reden.

Boekbespreking

Speurtochten in de Psalmen

Ds. M.P. van Dijk – 'SPEURTOCHTEN IN DE PSALMEN' – Uitgeverij J.H. Kok – Kampen – 48 pag. – f 14,50.

Wij hebben dit boekje met veel interesse gelezen. De hoogbejaarde gereformeerde emeritus-predikant uit Nunspeet, die als auteur geen onbekende is, heeft de gave op een stilistisch verantwoorde manier zijn gedachten te formuleren en aan het papier toe te vertrouwen. Op zijn speurtochten in de psalmen is kollega van Dijk heel wat tegengekomen, dat een onuitwisbare indruk op hem heeft gemaakt en hij wil ons graag deelgenoot maken van zijn vreugde. Wat betekenen inhoudelijk woorden als wonen, aarde, aangezicht, verbergen, schuilplaats, lofzang, troon en verbond etc?. Die woorden, aldus de schrijver, vertegenwoordigen een wereld!

Het boekje bevat heel veel flitsende opmerkingen, die je bepalen bij de aktualiteit van de boodschap van de Psalmen midden in de realiteit van je eigen leven en van het bestaan van deze wereld.

Wij zijn enthousiast over de verschijning van dit fijnzinnige geschrift en zeggen met klem: Neem en lees!

O. Mooiweer, Enschede

Gemeenteopbouw

In de serie 'Hulp bij Bijbelstudie' verscheen een deeltje over gemeenteopbouw. Een vaak genoemd, maar in

onze kerken toch nog niet zoveel besproken onderwerp.

De auteur van het boekje is Ds. P.J.H. Krol uit Kampen. In deze gemeente heeft men een aantal toerustingsavonden over dit thema gehouden (zie 'Opbouw', 1992/ 13).

In stapjes wordt in dit deeltje uitgelegd waarom gemeenteopbouw belangrijk is. In het eerste hoofdstuk gaat het over de gemeenschap der heiligen. Mopperen we op die gemeenschap, of mag je er blij mee zijn? Het tweede hoofdstuk bespreekt de eredienst: het hart van de gemeenschap der heiligen, de ontmoeting met God en met elkaar. Goed dat daar nog weer eens de nadruk op wordt gelegd: gemeenteopbouw begint op zondag! In een paar zinnen wordt ook aandacht besteed aan (veranderingen in) de liturgie. De zondag is geen eiland in de week, wel een adempauze. Op de andere dagen mogen we onze broeders en zusters niet vergeten: we moeten omzien naar elkaar. Het 4e hoofdstuk behandelt de gaven en het ambt. Niemand is in die gemeenschap overbodig (misschien zou in dit hoofdstuk het 'gewone' – maar vaak onmisbare – werk nog wat meer benadrukt kunnen worden, om ook de meest onzekere jongere het idee te geven dat hij echt meetelt). En hoe gaan jongeren en ouderen met elkaar om? (Ga je wel eens op bezoek bij een ouder gemeentelid?; hoe denk je dat ouderen tegen jullie aankijken; hoe kijk jij tegen ouderen aan?). Pas in het laatste hoofdstuk komt het begrip 'gemeenteopbouw' nadrukkelijk aan de orde. Het ging in alle hoofdstukken over dit onderwerp, nu wordt de structuur van de gemeente nog eens nader bekeken. Zijn er werkvormen binnen de gemeente voor verbetering vatbaar?

De brochure 'Hulp bij Bijbelstudie 29' is uitgegeven door de Stichting Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk. Hij is dus in de eerste plaats bedoeld voor jongeren. Toch is het helemaal niet vreemd als ook bijbelkringen voor 'ouderen' het boekje eens helemaal door zouden nemen. Dat neemt niet weg dat het juist voor jongeren een 'eye-opener' zou kunnen zijn. Iedereen heeft van God gaven gekregen: wat kun jij als jongere doen? Omgekeerd: daar waar een gemeente kans ziet om de gaven van jongeren goed in te zetten, blijven die jongeren ook gemakkelijker bij de kerkelijke gemeenschap betrokken. Het is dus voor de gemeente van Christus van groot belang om die jongeren effectief in te schakelen. Ik hoop dan ook dat het boekje op jeugdverenigingen goed gebruikt gaat worden.

'Samen vieren, samen leven' is helder en plezierig geschreven. De hoofdstukken zijn kort, maar bieden veel aanknopingspunten. Er staan bij ieder hoofdstuk gespreksvragen. Een enkele keer zijn ze misschien wat aan de moeilijke kant. Maar dat zijn uitzonderingen; ik denk dat bijna alle vragen

uitstekend bruikbaar zijn om jongeren een beeld te geven van de structuur van de gemeente en hun eigen plaats binnen die gemeente.

Tot slot nog een tip: er zijn prachtige liederen over het met elkaar functioneren als gemeente. Zingen hoort er ook bij. Misschien vermeldenswaard als er nog eens een nieuwe druk verschijnt?

N.a.v.: Ds. P.J.H. Krol, *Samen vieren, samen leven; Hulp bij Bijbelstudie 29, februari 1992, f 6,50 inclusief porto, postgiro 36 36 216 t.n.v. Verkenning. Of via: Joke Vos-Niewold, Wittgensteinlaan 347, 1062 KN Amsterdam, (020)-61 53 770 H. Algra, Den Helder*

Zeker weten

Soms blijft een boek wat langer liggen, terwijl je het al eerder had willen bespreken. Dat overkwam mij bij de bundel 'Zeker weten' van het Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk. Gelukkig is deze brochure nog steeds leverbaar. Daarom alsnog aandacht voor de schetsenbundel van Verkenning van september 1991.

Aan deze brochure hebben 6 mensen meegewerkt. Ze hebben allemaal in kort bestek een thema beschreven dat raakvlakken heeft met de positie van christenen in onze geseculariseerde wereld. De eerste twee bijdragen (van Prof. E. Schuurman en drs. P.J. van Kampen) gaan over de 'buitenkant': onze plaats in de wereld van techniek en van andere godsdiensten. Schuurman beschrijft de ontwikkeling van de techniek. We kunnen zoveel zelf, dat we God niet meer nodig (denken) te hebben. Van Kampen gaat in op de verhouding met andere godsdiensten. Op school en in de vriendenkring hoor je vaak zeggen dat (bv.) de Islam evenveel 'waard' is als het christelijk geloof. Heeft iedereen dan gelijk? Schuurman en Van Kampen bieden goede en zeer wezenlijke aanknopingspunten voor het nadenken als christen over onze wereld. Ook zijn goede gespreksvragen toegevoegd (al had ik bij de bijdrage over andere godsdiensten nog een vraag over de zending verwacht). Ik vermoed wel dat deze beide bijdragen voor een 'jongere' jeugdvereniging zonder goede (bege)leiding te moeilijk zijn. Ze zijn erg compact en veronderstellen dat de lezer in staat is om te denken over deze wereld. Aan de andere kant zou een boekentip voor de 'studiebol' onder de lezers welkom zijn; de hoofdstukken nodigen uit tot verdere studie. Bijzonder helder is de bijdrage van Ds. M.R. van den Berg. Hij legt verschillende manieren van omgang met de Bijbel naast elkaar, maar leidt de lezer bij wezenlijke vragen ook in de goede richting. „Ik denk dat het nodig is er weer de nadruk op te gaan leggen, dat God ons op elke bladzijde van de Bijbel iets te zeggen heeft” (14). Eigenlijk vormt dit hoofdstuk het hart

van de brochure: hoe kunnen we in onze tijd Gods stem opvangen? Er zou ook wat voor te zeggen zijn geweest als de bundel met deze schets was begonnen.

De bijdrage van Ds. G.J. Zwarts stelt vragen aan de orde die iedere christen (als het goed is) bezig houden. Is Christus nu 'alleen maar' gekomen om zonden te vergeven, of kunnen mensen in geloof van ziekten en kwalen genezen? Waarom helpt Jezus mij niet nú? Het zijn vragen die ook raakvlakken hebben met de almacht van God. De laatste twee hoofdstukken gaan allebei over twijfel. Peter Strating laat zien dat ook de Bijbel zijn twijfels kent. Twijfel is in wezen: het niet betrouwbaar achten van Gods Woord. Maar: als je twijfelt, pak dan zeker je Bijbel er maar bij!

Ook Ds. R.R. Ganzevoort schrijft over de twijfel. Hij legt uit (en dat is een belangrijk gegeven in verband met de 'doelgroep' van Verkenning!) dat twijfel ook te maken heeft met de groei naar je eigen, volwassen geloof. „Ik heb in deze schets niet al je twijfel weg willen nemen. Waar het me om gaat is, dat we in het twijfelen en zoeken terecht komen bij de Here Jezus. Als je Hem met geloof antwoord geeft, is je twijfel niet voor niets geweest. Dan ben je er door gegroeid naar een volwassen geloof toe” (25).

'Zeker weten' is een met zorg geschreven en gedrukte bundel van het NGJ met een plezierige lay-out. Ook de foto's zijn veelzeggend. Van harte aanbevolen voor een aantal goede studieavonden. En dat zeker niet alleen voor jongeren...

N.a.v.: 'Zeker weten', *Schetsenbundel Verkenning, september 1991. Te bestellen bij: Joke Vos-Niewold, Wittgensteinlaan 347, 1062 KJ AMSTERDAM, (020)-6153770; of door f 6,50 over te maken op postgiro nummer 36 36 216 t.n.v. 'NGJ-Verkenning', Amsterdam.*

H. Algra, Den Helder

G. Blijdorp, Vlissingen

Nog iets uit Spanje

De redactie gaf mij al eerder ruimte om u iets te vertellen over het ontstaan, de groei, de zegen, maar ook over de zorgen van de gemeente van ds. Jose Parraga in het dorp Sango-nera la Seca. (Spanje) Zie 'opbouw' nrs. 13 en 15.

Inmiddels is door de kerkeraad van de Nederlandse Evangelische Gemeente te Benidorm een commissie ingesteld met de opdracht „onderzoek te doen in de financieringsbehoefte voor de afbouw van het kerkgebouw te Sango-nera la Seca”.

Deze commissie heeft er geen gras over laten groeien en uit het opgestelde rapport neem ik de 'conclusie' over.

„De rapporteurs zijn van oordeel dat het hier een zeer waardevolle zaak van het Evangelie betreft, die uitgevoerd en gedragen wordt door zeer *serieuze* en *ervaren* mensen, die tot dusver blijk hebben gegeven van een bewonderenswaardige trouw aan hun geloof, van ijver, praktische zin en solidariteit in het nakomen van hun verplichtingen. Met welk recht zouden wij dan als gemeente weigeren om met onze rijkdom de nog nodige hulp te verstrekken?”

Gezien deze conclusie mag verwacht worden dat 'Benidorm' zal verstaan wat van haar verwacht mag worden, ja sterker nog, wat haar taak in deze is. Zeer vermoedelijk zal een renteloze lening worden verstrekt waardoor de kerkbouw kan worden voltooid.

En er moet, na wat al is gepresteerd, nog heel wat gedaan worden.

Om maar iets te noemen: het stucwerk van de buitenmuur, het plaatsen van ramen, spouw en schilderswerk, betegeling van de terrassen enz. enz. wat toch al gauw f 60.000,- zal vragen. Voor deze kleine gemeente een enorm bedrag dat toch ook weer afgelost zal moeten worden.

Enkelen uwer hebben mij gevraagd op welke wijze dit werk vanuit Nederland gesteund kan worden. We zijn blij met deze vragen.

Ons antwoord aan de vraagstellers, aan de kerkeraden en aan u, lezers van dit blad is: zendt uw gaven aan de Spanjecommissie van de Ned. Geref. Kerk te Rijswijk Z-H.

Postrek. nr. 210.453 t.n.v. Ned. Geref. Kerk, 2280 CA Rijswijk-Z-H, postbus 1037, of:

Bankrek. nr. 42.62.44.176 t.n.v. Spanjefonds Rijswijk Z-H. onder vermelding van: 'steun kerkbouw ds. Parraga'. Mogelijk ten overvloede, maar nu rechtstreeks tot u, herhaal ik de laatste zin uit het commissierapport: „Met welk recht zouden wij dan weigeren om met onze rijkdom de nodige hulp te verstrekken?”

Aan u het antwoord.

Kalender

van Ned. Geref bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1992

17 sept.	Vrouwenkontaktdag te Bunschoten-Spakenburg
31 okt.	Regionale Ontmoetingsdag Chr. Geref. - Ned. Geref. te Assen
7 nov.	Diakonale Conferentie te Bunschoten-Spakenburg

J.H. Klein, Rijswijk

Christus in het kerklied (5, slot)

Het lam Gods en de „Aktuele” theologie (Lezen: Openbaring 5)

Jezus is Heer! In Openbaring 5 is Hij de enige die de boekrol van de geschiedenis kan openen en de zeven zegels verbreken. Johannes ziet Hem dan als een... lam, staande als geslacht, d.w.z. met de slachtwonde zichtbaar aan zijn hals. Zo verscheen de opgestane Heer ook aan zijn discipelen en aan Thomas: de spijkerwonden waren zichtbaar in zijn handen. En als Hij bij de Emmaüsgangers het brood breekt, herkennen ze Hem vermomd daaraan dat, wanneer zijn mouwen terugvallen, de wonden in zijn handen (even boven de pols) zichtbaar worden.

Verzoening met God

Waarom die wonden bij een *verheerlijkte* Heer, waarom zelfs in de *hemel* nog gezongen van het geslachte Lam? Daarmee herinnert de heiland ons er aan welke dood Hij heeft moeten sterven om de toorn van God over onze zonden te dragen en ons met God te verzoenen. Zijn wonden herinneren ons er aan dat Hij ons heeft losgekocht met zijn bloed en dat wij nu zijn eigendom zijn, dat Hij onze Heer is die recht heeft op ons leven.

Waarom leg ik, in een lezing over het kerklied, daar zo'n nadruk op? Omdat dat evangelie vandaag op de tocht staat, ook in het moderne kerklied. Wie de radio maar aanzet en preken of religieuze programma's van NCRV of IKON beluistert, merkt dat die boodschap niet meer *aktueel* geacht wordt. Aan de totstandkoming van het oecumenische Liedboek voor de kerken is zeer actief meegewerkt door een zevental zeer verdienstelijke dichters: de protestanten Willem Barnard, Ad den Besten, Klaas Heeroma (alias Muus Jacobse), Jan Willem Schulte Nordholt en Jan Wit, en de katholieken Tom Naastepad en Huub Oosterhuis. Wanneer sommige van deze dichters oude liederen uit het Duits en het Engels vertalen, zoals Ad den Besten die liederen van Luther vertaalde, houden ze zich in het algemeen aan de oorspronkelijk tekst wanneer die spreekt over verzoening over onze zonden door het bloed van Christus. Ik zeg: *oveer het algemeen* – want soms worden een paar zinnen of een heel couplet over dat onderwerp niet vertaald. In gezang 404 slaat Schulte Nordholt twee coupletten van het Duitse origineel (E.K.G. 244) over, juist *die* coupletten die over Gods genade voor een zondig mens zingen.

Solidair, geen Verlosser

Maar wat gebeurt er in de *eigen, originele* liederen van deze dichters? Let wel, het gaat mij niet om het oordeel over deze *dichters*, maar om hun ver-

zen. Ik het al hun *eigen* liederen in de rubrieken *Advent, Kerstfeest, Tijd voor Pasen, Paasfeet* en *Hemelvaart* doorgenomen, en die in de rubriek *Overige liederen* (achterin het Liedboek), en daarbij bleek me dat in hun gezangen over Christus de verzoening met God door het dragen van onze schuld geen rol speelt. Ook niet in *dsie* liederen waar de context daar eenvoudig om vraagt, zoals in de verzen over Jezus' komst op aarde en in die over zijn lijden. Het beeld dat in deze liederen naar voren komt, is dat van een Zoon van God, een God, die *solidair* met ons geworden is, die zich met ons heeft vereenzelvigd en hetzelfde juk en dezelfde last op zich heeft genomen dat wij hebben te dragen en die ons zo ten voorbeeld is om andermans juk en andermans last te helpen dragen; het beeld van een mens die als eerste alle geboden van God voldragen heeft. En het is waar: Christus is in alles aan ons gelijk geworden (behalve de zonde) – maar als het daarbij gebleven was, waren we *nóg* niet met God verzoend, waren we *nóg* in onze zonden. Want het was niet voldoende dat Christus zijn plaats *onder* ons en *naast* ons innam – Hij moest *in onze plaats* de woede van God over onze zonden wegdragen en ons zo maken tot kinderen van zijn Vader. Slechts in drie gezangen kwam ik de noties „schuld” en „zonde” tegen: 129, 134, 169. Het laatste lied is volgens de dichter, Ad den Besten, een soort vrije herdichting van een lied van Luther (402).

Ik geef twee voorbeelden van gezangen waarin die moderne theologie zichtbaar is, en u moet maar van me aannemen dat ze representatief zijn voor de overige. Het eerste is lied 149 van Ad den Besten, waarvan ik de 3e strofe citeer:

*Om onze lotgenoot
te zijn waar wij versagen,
om onze nederlagen,
ons leed en onze dood;
om ons nabij te zijn,
van vader en van moeder
verlatenen, – o broeder
in nood, deelt Ge onze pijn.*

Ik weet niet of het u opvalt, maar Den Besten spreekt hier wel over ons *versagen*, onze *nederlagen*, ons *leed*, onze *dood*, onze *nood* en onze *pijn*, maar niet over iets van ons draagt, dan is het steeds ons *lot*, onze *last*, en onze *juk*, onze *dood*, maar nooit onze *schuld tegenover God*. Het gaat erom dat er iemand met ons mee-lijdt, niet om onze verzoening met God.

Voorbeeld, geen Heer

Het tweede voorbeeld is gezang 162 van Huub Oosterhuis:

*(1) Omdat Hij niet ver wou zijn
is de Heer gekomen.*

*Midden in wat mensen zijn
heeft Hij willen wonen.*

Midden onder U staat Hij die gij niet kent.

*(2) Overal nabij is Hij
menselijk allerwegen.*

Maar geen mens herkent Hem, Hij wordt gewoon verzwegen.

*(3) God van God en licht van licht
aller dingen hoeder
heeft een menselijk gezicht
aller mensen broeder.*

Het vervolg is mooi:

*(4) Wilt daarom elkander doen
alle goeds geduldig.*

*Weest elkaar om zijnentwil
niets dan liefde schuldig.*

Evenals het slot van het vorige lied (149):

*Maak onze ogen dan
ziende en ons hart genegen
tot wat er allerwegen
leeft en niet leven kan.*

We herkennen daarin Filippienzen 2:5: „Laat die gezindheid in u zijn welke ook in Christus Jezus was. Maar als Jezus niet onze *Verlosser* is, niet de *Heer* van ons leven, die ons kocht met zijn bloed, dan blijft Hij als voorbeeld *vrij-blijvend*. Wij blijven dan machtelozen bouwers aan een koninkrijk dat we het Koninkrijk Gods noemen. Als Hij niet mijn *Heer* is die mij kocht met zijn bloed, kan ik zijn *voorbeeld* naar eigen believen invullen naar alle moderne 'inzichten' die de wereld op mij afstuurt.

Want dat is het tweede wat me in de gezangen van deze dichters opvalt: Christus wordt wel bezongen als een bewust machteloos geworden God, maar Hij wordt in die liederen niet de *Heer* voor wie elke knie zich moet buigen. Begrijp me niet verkeerd: ik zeg niet dat in elk lied alles mot *vóór* komen, maar het ontbreken van deze twee met elkaar samenhangende, in de Schrift zo belangrijke, zaken – Jezus' plaatsvervangend lijden waardoor Hij ons met de Vader verzoend heeft en het feit dat Hij nu daardoor onze en aller Heer is – maakt me ongerust. En die ongerustheid wordt er niet minder op wanneer ik de stroom van liederen bekijk die ná de uitgave van het Liedboek zijn verschenen en die het reservoir vormen waaruit geput gaan worden voor het nieuwe Liedboek-2000. In veel van die liederen (zie b.v. de bundeltjes *Zingend geloven*) voert het speculatieve de boventoon.

Mensengemeenschap

Dat in zo'n sfeer ook het onderscheid vervaagt tussen hen die van Christus zijn en hen die niet in Hem geloven, is te begrijpen. We zien dit b.v. in lied 488, waar Huub Oosterhuis zijn uitgangspunt neemt in de *gemeenschap van alle mensen*, en van die mensen-

gemeenschap zou God dan de Vader zijn:

(1) *Zolang er mensen zijn op aarde, zolang zijt Gij ons aller Vader.*

Zolang mensen met elkaar communiceren en voor elkaar bestaan, zolang zal ook God ons niet ontbreken, zegt Huub Oosterhuis:

(2) *Zolang de mensen woorden spreken,*

zolang wij voor elkaar bestaan, zolang zult Gij ons niet ontbreken.

Is het niet eerder andersom: pas waar God als Vader erkend wordt, daar gaan mensen echt voor elkaar bestaan. Wij leven niet van een wereldwijde mensengemeenschap (de trieste realiteit is dat er een scheidslijn tussen de mensen loopt), maar van de gemeenschap der heiligen, waarvan de engelen zongen in de Kerstnacht: *Heerlijkheid voor God in de hoge en vrede op aarde onder mensen van zijn welbehagen.* Laten we ons lied daarop afstemmen, totdat Hij komt.

Allen meesters

Straks zullen we staan voor de troon van God en van het Lam: heilig en onbesmet, zonder vlek of rimpel. Onbekommerd zullen we zingen, we hoeven niet meer te letten op verkeerde leringen van mensen.

De engelen zullen ons de zuivere woorden leren.

De engelen? Ik denk dat we *zelf*, vol van de Heilige Geest, spontaan het zuivere loflied zullen zingen voor God en voor het Lam.

Want dan zijn allen meesters die *nu* nog leerlingen zijn, als God zal zijn *alles in allen*.

Halleluja!

Philips van Marnix, Heer van St. Aldegonde,

De opvoeding van de jeugd.

Vertaling en aantekeningen: H. de Wit-van Westershuis;

inleiding: N.C. van Velzen.

67 blz., f 19,90

ISBN 9061402727

Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

D. Deddens en M. te Velde (red.),
Vereniging in wederkeer.

Opstellen over de Vereniging van 1892.

221 blz., f 34,75

ISBN 9060159101

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Ds. T. Dijkema e.a.,

Als moeilijkheden problemen worden.

Uitgave ter gelegenheid van het veertigjarig jubileum van De Driehoek.

64 blz., f 12,50

ISBN 9060159349

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Sybe Bakker,

Vuurproeven;

Over literatuur.

144 blz., f 24,75

ISBN 9060159071

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Drs. G. Harinck e.a.,

Diakonie in verleden en heden.

288 blz., f 29,75

ISBN 9060159306

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

H.N. Hagoort,

Wijsheid van het vlees;

over 97 onbekende stellingen van Maarten Luther.

87 blz., f 14,90

ISBN 9074393012

Uitg. Reform. Inst. voor Cultuurw.,

Postbus 658,2400 AR Alphen a/d Rijn

Ds. Ruud Bartlema,

Het binnenste buiten;

fragmenten uit de Openbaring van Johannes,

verzetslit. van de eerste Christengemeente.

62 blz., f 14,90

ISBN 9024267943

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Ton Valkenburg,

„Soms ben ik bang dat het mij overkomt”;

de angst voor gebrekkig oud worden.

141 blz., f 24,50

ISBN 9024266157

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. K. Runia,

Notities over spiritualiteit.

80 blz., f 14,50

ISBN 9024266580

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. K. Runia,

Notities over de ambten.

79 blz., f 14,50

ISBN 9024266483

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. D. Monshouwer,

Vieren vol verwachting; De plaats van

Israël in de eredienst van de christelijke gemeente

(Verkenning en bezinning 5)

77 blz., f 17,75

ISBN 9024266602

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Ds. J.C. Schuurman,

Kernteksten uit Ezechiël;

(Schriftwerk)

81 blz., f 14,90

ISBN 9061402735

Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

Drs. H. de Jong,

Israël, de Filistijnen over u!

Bijbellesing met de gemeente over de richter Simson.

46 blz., f 14,50

ISBN 9029710977

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Drs. M.A. Bultink-Heijblom,

Feminisme;

een bijbels-kritische benadering.

(Reformatie Reeks)

136 blz., f 26,50

ISBN 9029710861

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Ir. J. van der Graaf,

Gerechtigheid;

Over het samen leven van mensen en volkeren.

(Reformatie Reeks)

62 blz., f 14,90

ISBN 9029710853

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Sipke van der Land,

Wat een geluk;

een bundel nieuwe gelijkenissen.

145 blz., f 19,90

ISBN 9029710527

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Ds. C.G. Geluk,

Jij bent uniek!

72 blz., f 13,50

ISBN 9029710969

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Peter Noordzij,

De verborgen strijd.

(roman)

142 blz., f 19,90

ISBN 907184391

Uitg. Merweboek, Sliedrecht

Drs. Th. Haasdijk (red.),

Zo zijn we niet getrouwd;

Over registratie van niet-huwelijkse samenlevingsvormen.

(Groen van Prinsterer-reeks 70)

46 blz., f 14,90

ISBN 9060159357

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Gn. Werner,

Vechten met je tranen;

Rouwverwerking, verdriet en troost.

96 blz., f 17,50

ISBN 9060159284

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Ir. J. Huygen, e.a.,

Laat niet als dank ...;

Van natuurmandaat tot milieubeheer.

(GSEV-reeks 24)

95 blz., f 17,90

ISBN 906015889x

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Prof. dr. G.A. Lindeboom Instituut

(red.),

Christelijke oriëntatie in medisch-

ethische onderwerpen.

228 blz., f 27,50

ISBN 9060647831

Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

(icm. Ned. Patient. Ver.)

G. van den Brink en H.J. van der Kwast,

Een kerk ging stuk;

Relaas van de breuk die optrad binnen de Geref. Kerken (vrijg.) in de jaren 1967-1974.

245 blz., f 39,75

ISBN 9060647580

Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

Enny IJskes-Kooger,
Windveren.

(gedichten)

48 blz., f 9,90

ISBN 9060647696

Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam

Bijbels dagboek 1993;
kracht voor elke dag

f 16,50

ISBN 9060159217

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

"Islam in Europa" Commissie,
De aanwezigheid van Moslims in Europa en de theologische opleiding van pastorale werkers

63 blz., f 6,-

Uitg. Dienstencentrum GKN, Leusden

(Bestelling door overmaking op postgiro 513153)

Dr. C. Graafland,
Van Calvijn tot Comrie;

Oorsprong en ontwikkeling van de leer van het verbond in het Gereformeerd Protestantisme (deel 1 en 2).

224 blz., f 37,50

ISBN 9023903919

Uitg. Boekencentrum, Zoetermeer

Drs. B.P. Hagens (eindred.),
Nader bekeken;

persselectie 1989-1990 met commentaar.

383 blz.

ISBN 905046016x

Uitg. St. Woord en Wereld, Zwanenburg

(ab.prijs: f 10,-)

Bij de tijd,
gereformeerd magazine voor opinievorming.

30 blz.

Uitg. J.H. Kok, Kampen

ab. prijs f 57,50

Cor de Boer,
Draaiboek Vakantie Bijbelschool

111 blz., f 32,50

Uitg. St. Credo, Apeldoorn

(Bestelling door overmaking op postb.rek. 662122 tnv. St. Credo)

Ned. Geref. Kerk van Deventer

Het scribaat berust bij: J. Bloemendal, Frans van Mierisstraat 21, 7412 PA Deventer. Tel.: 05700-14326.

Voor correspondentie blijft het adres: Postbus 731, 7400 AS Deventer.

Ned. Geref. Kerk van Den Helder

Wijziging Informatieboekje.

Met ingang van september is de aanvangstijd van de middagdiensten een half uur vervroegd. Deze diensten beginnen voortaan om 17.00 uur.

In verband met de preekvoorziening in de huidige vacante periode moesten hierop 2 uitzonderingen worden gemaakt, t.w. op: 27 september (14.30 uur) en op 4 oktober (16.30 uur).

Verder maken we eventuele gasten erop attent dat de kerkdiensten op 13 september niet in de Lutherse kerk worden gehouden, maar in de aula van de Wilhelmina Mavo, Middenweg, hoek Sportlaan.

L'Abri-programma najaar 1992

L'Abri-Nederland

Kromme Nieuwe Gracht 90

3512 NM Utrecht

Tel.: 030-316 933

Gironr.: 2069742

Rabobank nr.: 34.11.03.586

1. Open Huis

Op elke doordeweekse dag is het huis in Utrecht van 10 tot 18 uur geopend voor studie en gesprek. Er is een grote hoeveelheid lezingen op band aanwezig. Verder is er de mogelijkheid om enige tijd in ons huis te zijn voor een persoonlijk studieprogramma.

2. Bijbelkring

Elke donderdag is er van 20 tot 22 uur een bijbelkring, waarbij het dit jaar over het boek Exodus gaat. Wim Rietkerk leidt deze avonden in. De kring is open voor iedereen maar we verwachten wel dat je regelmatig komt. Voor wie de kring wil volgen is er eind september een weekend in Eck en Wiel.

3. Open Avond

Iedere veertien dagen is er op de dinsdagavond van 20 tot 22 uur een lezing met discussie. Dit kwartaal is het thema:

'Weg-wijs worden in een verdwaasde wereld'.

Wanneer je een wasmachine koopt (zoals ik pas geleden deed) dan krijg

je er een handleiding bij. Daarin staat hoe hij werkt en hoe je het apparaat moet behandelen. Op dezelfde wijze zijn wij als het gaat om ons eigen bestaan, ons eigen lichaam, onze eigen samenleving begiftigd met een 'handleiding'. Maar wat doen wij ermee? Wij willen het wiel liever zelf opnieuw uitvinden!

Dinsdag 15 september:

Openingsavond 'Daarom treurt het land'

De milieucrisis.

Is het tij nog te keren? Wim Rietkerk

Dinsdag 29 september:

'Zijn er waarden in onze samenleving, die niemand dan tot zijn schade kan negeren?' Pieter v. Kampen

Dinsdag 13 oktober:

'Kan je ordeningen aflezen uit de geschiedenis? Roel Kuiper (die in zijn juist verschenen proefschrift op blz. 233 die vraag bespreekt!)

Dinsdag 27 oktober:

'Weg-wijs worden in de puzzel van jezelf' (zie weekend van 24-26 okt.). Over Baron van Münchhausen. Wim Rietkerk

Dinsdag 10 november:

'Lijdensweg of leiding?' Pieter v. Kampen

Dinsdag 24 november:

'De ziekte van Nederland'

Over normvervaging. Wim Rietkerk

Dinsdag 8 december:

'Ook godsdiensten zijn door mensen bedacht?' Pieter v. Kampen

Dinsdag 22 december:

Over relaties: 'Verliefd, verloofd, getrouwd...?' Wim Rietkerk

4. Weekenden in Eck en Wiel

A. 25-27 september 1992

Deze zomer hebben we het huis Kortenhoeve in de grondverf gezet. In dit weekend gaan we samen proberen de buitenverf aan te brengen. Tegelijk willen we in de avonden het bijbelboek Exodus bestuderen.

vrijdag 25 september

20.00 u. Aankomst

20.30 u. Exodus-uittocht-bevrijding: studie over het bijbelboek.

zaterdag 26 september:

uitbarsting van creativiteit

zondag 27 september

11.00 u. Kerkdienst

14.30 u. afsluiting

* Meenemen: Slaapzak

* Opgeven: 030-316933

* Plaats: Burg. Verbrughweg 40, Eck en Wiel, 03449-1914

Let op: De laatste bus gaat uit Rhenen (richting Tiel) om ong. 19 uur en uit Tiel (richting Rhenen) om ong. 18.30 uur!

B. 23-25 oktober 1992 *'Leef je eigen leven'*

Over de kunst om echt jezelf te worden tot eer van God.

– vrijdagavond 20.00 u.

Opening en bijbelstudie Greta Rietkerk

– zaterdagochtend
Enneagram Wim Rietkerk
– zaterdagmiddag
Janneke Gijmink over het boek: 'Leef
je eigen leven' en 'Lessen uit de berg-
rede', Pieter v. Kampen
– zaterdagavond
Ungame
– zondagmorgen
Kerkdienst o.l.v. Wim Rietkerk

* kosten: f 50,00

* voor verdere informatie: zie weekend
25-27 september

C. 27-29 november 1992 *'Ik wou dat ik
kón geloven'* (Over basisvragen)

– vrijdagavond 20.00 u.
Opening en inleiding
'Oneigenlijke redenen om te geloven'
Wim Rietkerk
– zaterdagmorgen
'Eigenlijke redenen om te geloven'
Pieter van Kampen
– zaterdagmiddag
Ds. Henk de Jong over:
'Het algemeen betwijfeld christelijk
geloof' van H. Kuitert
– zondagmorgen
Kerkdienst o.l.v. Wim Rietkerk

* Kosten: f 50,00

D. 19-20 december 1992 *Filmweekend*

– zaterdagmiddag 15.00 u.
Opening en lezing over postmoder-
nisme en Jim Jarmusch.
– zaterdagavond
film van Jim Jarmusch
– zondagmorgen
Kerkdienst o.l.v. Pieter v. Kampen
* nadere invulling en aankondiging
volgt in de december nieuwsbrief.
* kosten: f 35,00

Onder andere(n)

Bruisende activiteiten Hogeschool 'De Vijverberg'

De protestants christelijke hogeschool
De Vijverberg te Ede opent dezer da-
gen weer haar poorten voor hoger
onderwijs op verschillende beroeps-
terreinen. De opleiding heeft studie-
richtingen op het terrein van maats-
chappelijk werk en dienstverlening,
sociaal pedagogische hulpverlening,
personeel en arbeid, pastoraal-
diakonale arbeid, verpleegkunde. Ook
kent men een kaderopleiding voor
leidinggevenden in de gezondheids-
zorg. Naast voornoemde studierichtin-
gen waar men in vier jaar op hbo-
niveau tot beroepsbeoefenaar ge-
schoold is, heeft de hogeschool een

sector Contractactiviteiten. Vanuit
deze sector worden kortdurende cursussen aangeboden op verschillende terreinen. Zo heeft men zich gespecialiseerd in een aantal post-hbo cursussen op het terrein van management, methodiek, verpleegkundige vaardigheden en agogisch pastoraat. Doelgroepen zijn hier werkers in gezondheidszorg en welzijnswerk. Bijzondere aandacht heeft de beroepsmatige ontwikkeling in de ouderenzorg. Daarnaast zijn er kerkwerkers (vrijwilligers en professionele werkers) die benaderd worden met een specifiek aanbod voor het werken in een samenleving die voortdurend in ontwikkeling is. De sector brengt (bij voldoende belangstelling) ook cursussen naar oostelijk Nederland. Als lesplaats koos men Rijssen. Er wordt in dit gebied gestart met een aanbod van enkele cursussen, o.a. op het terrein van creatieve handvaardigheid en sociaal relationele vaardigheden. De sector contractactiviteiten verzorgt ook 'op maat gesneden' cursussen voor diverse instellingen, verzorgt in opdracht onderzoek en biedt diensten aan op het terrein van instellingsbeheer.

Toeloopt studenten

Het academisch jaar 1992-1993 werd op maandag 31 augustus in Ede ingeluid. De hogeschool heeft de laatste jaren een gestage groei. Dit jaar staan er bijna 1300 studenten voor een vierjarige beroepsopleiding ingeschreven bij het instituut. De beroepsopleidingen kunnen in dag- of deeltijdstudie worden gedaan. Nieuw is de z.g. pastoraal-diakonale variant in de HBO-opleiding theologie die in samenwerking met de hogeschool van de Gereformeerde Bond wordt gestart als deeltijdsopleiding. Studenten vinden voor een groot deel huisvesting via de Stichting Studenten-huisvesting waarin de hogeschool participeert.

Nieuw gebouw

De Vijverberg beschikt met ingang van dit cursusjaar ook over een royaal nieuw hogeschoolgebouw, aan de Oude Kerkweg te Ede. Alle onderwijsfaciliteiten zijn hier ondergebracht. Studenten en medewerkers kunnen dank zij deze nieuwe accommodatie optimaal hun werk verrichten, hetgeen de reeds als stevig bekend staande Vijverberg-kwaliteit nog meer ten goede komt. Het nieuwe gebouw zal op vrijdag 25 september a.s. officieel geopend worden door een zeer bekende en gewaardeerde persoonlijkheid. De opening zal staan in het teken van de boodschap, die men aan De Vijverberg aan beroepsbeoefenaars meegeeft. Een boodschap die ontleend is aan het gedachtegoed van een staatsman uit de vorige eeuw, mr. Groen van Prinsterer, de man die tegenover 'het torrentje van Lubbers' aan de Vijverberg in Den Haag woonde. Tijdens de openingsdag zullen be-

kende persoonlijkheden (uit o.a. de politiek) thema's van Groen actualiseren.

Culturele manifestatie

Aansluitend op de opening is er in de week van 29 september t/m 2 oktober een culturele manifestatie, die staat in het teken van 'Latijns Amerika' (Columbusjaar) en lezingen en workshops omvat over gezondheidszorg en welzijnswerk in Latijns Amerika. Zo is er aandacht voor de straatkinderen in Lima, het drugsprobleem in Colombia maar ook voor de arbeidsverhoudingen, bevrijdingstheologie, Indiaanse religieuze beleving. Er zijn films, een foto-expositie, een schilderijtentoonstelling uit Venezuela en live-optredens van Zuid Amerikaanse kunstenaars. De culturele manifestatie kan door iedere belangstellende worden bezocht! Informatie over alle Vijverberg-activiteiten: Hogeschool De Vijverberg, postbus 80, 6710 BB Ede (tel. 08380-39750).

Evangelische Hogeschool 15 jaar

AMERSFOORT – De Evangelische Hogeschool te Amersfoort viert dit jaar haar vijftienjarig bestaan. Op 1 september wordt het vijftiende academische jaar geopend. In 1977 begon de EH met uitsluitend een propedeutisch jaar, ter voorbereiding van verdere studie. In 1979 begon de opleiding journalistiek, nu uitgegroeid tot een vierjarige Evangelische School voor Journalistiek. Daarnaast kan men een part-time lerarenopleiding theologie, op eerstegraads niveau, volgen aan de EH. De school heeft nu zo'n driehonderd studenten „uit de volle breedte van kerkelijk Nederland”, aldus de school in een persbericht. De EH werd indertijd opgericht omdat „veel studenten uit christelijke gezinnen op de universiteit of in het HBO in een crisissituatie terecht kwamen. Ze verloren hun van-huis-uit meegekregen normen en waarden, lieten de bijbel los als gids op hun weg en keerden de kerk de rug toe. Anderen raakten verzeild in modern-theologisch vaarwater, wat tot gevolg had dat zij de zekerheid van het geloof inruilden voor de onzekerheid van menselijke inzichten”. Om daar tegengewicht aan te bieden en jonge studenten te beschermen voor dergelijke crises, werd de EH opgericht. De school heeft zich van het begin af ook bezig gehouden met christelijke wetenschap, om de secularisatie op dit terrein tegen te gaan. Met name de creationisten kregen door middel van de EH meer bekendheid en aanhang. Zowel de theologie-opleiding als de journalistieke opleiding zijn door de overheid erkend. De school ontvangt echter geen subsidie, maar bestaat geheel van giften. Voor het, niet erkende, EH-Basisjaar hebben zich dit jaar voor het eerst meer dan 110 studenten aangemeld. Onder het motto 'Vijftien jaar EH... ooit gedacht?' zal het komende jaar aandacht aan dit derde lustrum besteed worden.

Reformatorische kring 'De Baronie'

Wij zijn blij weer een aantal sprekers bereid gevonden te hebben, in het komende seizoen uiteenlopende onderwerpen voor ons in te leiden. Nietteer deze spreekbeurten alvast in uw agenda en houd deze avonden vrij, zodat we op een flink aantal bezoekers kunnen rekenen. Dat is niet alleen stimulerend door de sprekers, maar kan ook voor uzelf zeer verrijkend zijn. Het is immers zaak, inzicht te krijgen in het bijbelse antwoord op de vele problemen en zaken, waarmee we tegenwoordig geconfronteerd worden.

25 september 1992

Spreker : Prof. Dr. W. Albada
Onderwerp : Migratie en vluchtelingen
Plaats : Breda

23 oktober 1992

Spreker : Ir. L. v.d. Waal
Onderwerp : Wat betekent een verenigd Europa voor christenen?

Plaats : Rijsbergen

26 november 1992

Spreker : Drs. P. van Kampen
Onderwerp : Alternatieve geneeswijzen
Plaats : Breda

21 januari 1993

Spreker : Ds. A. Poldervaart
Onderwerp : Achter de tralies
Plaats : Rijsbergen

18 februari 1993

Spreker : Prof. Dr. B. Goudzwaard
Onderwerp : Hoe zorgen wij voor meer zorg?
Plaats : Breda

18 maart 1993

Spreker : Drs. W.G. Rietkerk
Onderwerp : Nog nader te bepalen
Plaats : Rijsbergen

De avonden zullen afwisselend in Rijsbergen en Breda gehouden worden en beginnen om 20.00 uur.

Adres:

Nederlands Gereformeerde Kerk
Gommerstraat 87
Rijsbergen
Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt)
Terheydestraat 9
Breda

Voor elke lezing hopen wij u ruim van te voren nog een gedetailleerde uitnodiging te zenden.

De Kring.

P.S. De Kring bestaat uit leden van de Ned. Geref. kerk, de Geref. Kerk (vrijg.) de Chr. Geref. kerk en de syn Geref. kerk.

In aug.nr. van **Waarheid & Eenheid**: Ruimte voor interpretaties / Oudste NT-handschrift / a Lasco / Ref. Hogesch. Zwolle / Islam als corpus alienum / onderwijs (2,50 giro 1599800 S & G te Delft) Brochure OVER EENHEID TUSSEN KERKEN (Ds. J.C. Schaeffer, dr. T. Bienen en dr. H.M. Mulder) is f 3,50. 01803-13281.

Op 1 september j.l. mochten wij met onze ouders

W.A.C. Vos en R. Vos-Huying

het feest vieren van hun 40-jarige huwelijksverbintenis. Onze dank is aan Hem die ons leven heeft gedragen en ook zal dragen van dag tot dag.

Vlaardingen: Ineke en Harry
Willem en Roelof
Hengelo/Delft: Mettie en Krijn
Lisse: Ton en Stella
Myrthe
Utrecht: Bert

CHRISTELIJKE HULPVERLENINGSPRAKTIJK A. van der Ziel

Sociaal psychiatrisch verpleegkundige
voor hulp bij psychische en sociaal psychiatrische problemen.

Bel voor informatie of een afspraak:
03407-3992 alle werkdagen tussen 18.00 en 19.00 uur
030-318413 iedere dinsdag

ngj

STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

NGJ-WEEKENDS

"Uit de grond van mijn hart"

De bijbelstudieweekends gaan dit jaar over de psalmen. Eerlijke liederen van gelovigen, die midden in het leven staan. We willen samen een paar van die liederen lezen, samen ontdekken hoe je ze kunt lezen. Het volgende mag je dan verwachten: een introductie op de psalmen; een handreiking voor eigen bijbelstudie; aanwijzingen voor het lezen van de psalmen; een aandachtige lezing van Psalm 23 en 103; een gesprek over de betekenis van psalmen en het zingen van de psalmen voor jezelf.

Data: eerste weekend 11-13 september; tweede weekend 2-4 oktober.

Plaats: het huis van L'Abri te Eck en Wiel (Betuwe)

Kosten: f 50,-

Opgave: door overmaking van f 10,- op postgiro 5180291 t.n.v. D. v.d. Molen, NGJ-weekends, Socratesstr. 58. Apeldoorn, o.v.v. welk weekend wil je deelnemen?

Evt. tel. 055-664609 Dirk van der Molen.

adreswijziging

stichting redt een kind

Nieuw postadres
m.i.v. 26 augustus 1992:
Papaverstraat 19
7731 VS Ommen
Tel. 05291-55907
b.g.g. 05291-55702

Postbank: 1599333 t.n.v. stichting Redt een Kind te Ommen.
Bank: ABN-AMRO-Doorn, rek.nr. 37.73.32.860